

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет правничих наук
Кафедра приватного права

Магістерська робота

освітній ступінь - магістр

на тему: «**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ**»

" Legal regulation of virtual assets "

Виконав: студент 2 року навчання
Спеціальності
081 Право

Сученко Артем Вячеславович

Керівник
Ханик-Посполітак Роксолана Юріївна
Завідувач кафедри приватного права,
кандидат юридичних наук, доцент

Рецензент _____

Магістерська робота захищена з
оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 20 ____ р.

Декларація академічної доброчесності

Я, Сусенко Артем Вячеславович, студент II року навчання магістерської програми за спеціальністю "Браво" факультету правових наук НАУКМА підтверджую таке:

- написана мною магістерська робота на тему "Бравове регулювання віртуальних активів" відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених п. 3.1. Положенням про академічну доброчесність здобувачів освіти у НАУКМА, зі змістом якого я ознайомлений;
- я заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії.

09.05.2024

Сусенко А.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ	7
1.1. Еволюція поняття віртуальних активів та підходів до їх тлумачення.....	7
1.2. Становлення віртуальних активів в Україні.....	13
1.3. Досвід регулювання віртуальних активів у окремих зарубіжних країнах	21
РОЗДІЛ 2. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ	29
2.1. Поняття та ознаки віртуальних активів в цивільному законодавстві	29
2.2. Переваги, недоліки та проблеми віртуальних активів як об'єктів цивільних прав.....	37
РОЗДІЛ 3. ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ	47
3.1. Державний контроль та нагляд за ринком віртуальних активів.....	47
3.2. Оподаткування віртуальних активів. Сучасні пропозиції та досвід зарубіжних країн.....	50
3.3. Шляхи вдосконалення правового регулювання віртуальних активів	55
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність теми. Зважаючи на постійний розвиток новітніх технологій та діджиталізацію сучасного суспільства, віртуальні активи стали невід'ємною частиною суспільних правовідносин та повсякденного життя людей. Україна є правовою державою, а тому встановлення правового регулювання віртуальних активів є запорукою для повноцінного забезпечення основоположних принципів верховенства права, таких як законність та юридична визначеність.

З наукової точки зору віртуальні активи протягом усього часу їх існування вважались цифровою валютою та завжди мали перспективи стати повноцінним платіжним засобом. Швидкість з якою відбувається їхнє розповсюдження у цивільних правовідносинах та популярність їх використання серед суспільства викликали необхідність встановлення правового регулювання віртуальних активів. На сьогодні права регламентація обігу, реалізації й користування віртуальними активами залишається поверхневою та не задовольняє вимоги суспільства, що створює необхідність внесення змін до законодавства.

Беручи до уваги спроби Верховної Ради України врегулювати правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні, вбачається неоднозначність та відсутність єдиного підходу до розуміння правової природи віртуальних активів. Як наслідок, це спричиняє неузгодженість різних нормативно-правових актів стосовно правового регулювання віртуальних активів. Тому забезпечення юридичної визначеності у національному законодавстві України є необхідною умовою для правового використання віртуальних активів та формування єдиного підходу до їх правового тлумачення.

Питанням правового регулювання віртуальних активів в Україні було присвячено багато наукових робіт, зокрема праці таких вчених як Грицай С. О., Старинський М. В., Корощенко К. Р., Некіт К. Г., Ушинкіна О. А., Кудь А. А., Куриліна О. В., Дублян О. О. та інших. Через неузгодженість поняття «віртуальні активи» у Законі України «Про віртуальні активи» № 2074-IX від 17.02.2022 року з Цивільним кодексом України велику кількість робіт було приділено цивільно-правовій характеристиці віртуальних активів, визначенню ознак віртуальних активів

та окресленню переваг, проблем та недоліків, зокрема це праці таких вчених як Кулик О. І., Заїка Ю., Скрипник В., Куриліна О. В., Дублян О. О. та інших. Однак, недостатню увагу науковцями було приділено питанню еволюції віртуальних активів та підходам до тлумачення поняття «віртуальні активи», що є вкрай важливим для розуміння правової природи віртуальних активів. Крім того, науковцями не було надано належної уваги питанню вдосконалення правового регулювання. Здебільшого вони пропонують лише аналіз без конкретних пропозицій щодо можливого оновлення положень чинного законодавства України щодо регулювання віртуальних активів.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні.

Предметом дослідження є теоретична база законодавство ЄС та України, а також судова практика щодо правового регулювання віртуальних активів.

Мета дослідження: на підставі аналізу правової доктрини, наявного правового регулювання віртуальних активів виокремити підходи до їхнього тлумачення, визначити їхню правову природу як об'єкта цивільних прав та надати шляхи вдосконалення правового регулювання правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів.

Для досягнення мети було визначено наступні завдання:

- проаналізувати еволюцію поняття віртуальних активів та підходів до їх тлумачення;
- визначити становлення віртуальних активів в Україні;
- розглянути досвід регулювання віртуальних активів у окремих зарубіжних країнах;
- розкрити поняття та ознаки віртуальних активів в цивільному законодавстві;
- встановити переваги, недоліки та проблеми віртуальних активів як об'єктів цивільних прав;
- проаналізувати державний контроль та нагляд за ринком віртуальних активів;

- дослідити оподаткування віртуальних активів на підставі сучасних пропозицій та досвіду зарубіжних країн;
- з'ясувати шляхи вдосконалення правового регулювання віртуальних активів.

Методологічне дослідження. Під час дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи правових досліджень: *аналітичний* (завдяки цьому методу було побудовано структуру та усі етапи цього дослідження); *системно-структурний* (цей метод дозволив дослідити віртуальний актив на підставі виокремлення його ознак у підрозділі 2.1); *функціональний* (цей метод дозволив виокремити функції віртуальних активів й на підставі цього було проаналізовано правове регулювання та правова природа віртуальних активів); *порівняльний* (цей метод був використаний при порівнянні різних підходів до тлумачення віртуальних активів, а також порівнянні різних варіантів оподаткування віртуальних активів у зарубіжних країнах); *історичний* (цей метод був використаний при дослідженні еволюції віртуальних активів у розділі 1.1)

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ.

1.1 Еволюція поняття віртуальних активів та підходів до їх тлумачення

В умовах постійної діджиталізації створення віртуальних активів стало лише питанням часу. Це пов'язують насамперед з цифровізацією людського суспільства, винаходом численних обчислювальних технологій, еволюцією банкінгу, тайм-менеджментом людей при вирішенні фінансових питань та сучасними потребами людства. Фактично, віртуальні активи стали продуктом конкуренції між матеріальними обмінами грошима та банківськими переказами, відкривши новий інструмент для обміну грошима та отримання прибутку.

Вперше про віртуальні активи заговорили аж в 2008 році, коли програміст Сатоші Накамото спочатку опублікував статтю про цифрові валюти, де описав децентралізовану систему електронної валюти, а згодом запусив програмне забезпечення у вигляді мережі «Bitcoin» [1, с. 618]. Вона дозволяла роботи перекази коштів у цифровому еквіваленті їх вартості. Усі хто бажав, могли зареєструватись у цій мережі та заробляти дуже маленьку частину Bitcoin, яка становила менше тисячної частини від 1 Bitcoin, шляхом майнінгу. Як зазначають Казначасєва Д. В. та Дорош А. О.:

термін «майнінг» прийшов з англійської мови та дослівно означає «видобуток корисних копалин». На практиці майнінг – це формування нових блоків у блокчейн-ланцюги кожної криптовалюти. Крім цього, майнінг також можна охарактеризувати як процес запису всіх здійснених транзакцій криптовалюти в їх блокчейн, відкриту базу даних здійснених операцій». Майнінг потрібен для підтримки роботи всіх існуючих криптовалют, для забезпечення прозорості транзакцій і створення блокчейну [2, с. 172]

Таким чином, перша цифрове вираження вартості, люди могли здобувати завдяки видобуванню криптовалюти. Однак для повного розуміння усієї процедури майнінгу варто охарактеризувати визначення блокчейну.

Як пояснює Бабінська С. Я.:

блокчейн – це децентралізована база даних, яка дає змогу перевіряти і передавати інформацію в режимі реального часу. При цьому учасники такої мережі мають різний рівень доступу до інформації. Це цифровий реєстр або база даних, де уся інформація зберігається у вигляді блоків, де кожен наступний блок містить в собі зашифровану інформацію про попередні блоки [3, с. 2]

Важливо, також охарактеризувати особливості блокчейну. На думку Бруханського Р.:

основними рисами блокчейну є: 1) децентралізація, тобто відсутність головного сервера; 2) безмежність – блокчейн не володіє циклічним змістом, тому доповнювати його новими блоками інформації можна безмежно; 3) прозорість – всі проведені операції вписуються в єдиний ланцюг, при цьому ідентифікувати їх може кожен, а от змінити – ніхто; 4) надійність, яка полягає в неможливості змін показників або ж утилізації їх частини із загальної послідовної мережі[4, с. 52].

Зважаючи на це визначення, варто зробити висновок, що блокчейн – це певний набір даних, який складається з окремих, децентралізованих, і пов'язаних між собою блоків, містить різний рівень доступу до інформації, яка оновлюється і зберігається в режимі реального часу, де кожен наступний блок містить зашифровану інформацію про попередні блоки.

Усвідомлюючи розуміння технології блокчейн та процедуру майнінгу, можливим є зробити висновок про перше визначення поняття віртуальних активів. Під «віртуальними активами», на першій стадії розвитку, розуміли цифрову валюту, яка існує в цифровому просторі, яка здобувається шляхом майнінгу за використанням технології блокчейн, яка може бути об'єктом торгівлі чи бути передана іншим користувачам мережі. Важливо зазначити, що на початку розвитку віртуальних активів всі вважали її саме цифровою валютою, що в межах вже сучасних реалій не відповідає дійсності. Тобто, такого визначення як «віртуальні активи» не існувало, всі використовували поняття «цифрова валюта» або «криптовалюта».

На початку свого розвитку, Bitcoin, як перше представлення віртуальних активів, не був цікавим широкому загалу людей, оскільки його складні алгоритми, процеси використання та шифрування даних розуміла лише окрема категорія людей, яка була пов'язана з цими цифровими технологіями. Тому для більшості категорій людей Bitcoin залишався лише назвою чогось цікавого, але повністю незрозумілого об'єкта, в якому не хотілось розбиратись. Особливо це сталося в той час коли інтернет

тільки з'являвся в багатьох країнах світу і людство було збентежене такими технологіями як перші соціальні мережі, де було можливим комунікувати з людиною, з будь-якої точки планети. Це було зручно і просто у використанні, в той час як криптовалюта і віртуальні активи залишались складним інститутом для вивчення.

З продовженням поступового розвитку та створення новіших технологій, криптовалюта отримувала все більше і більше уваги з боку фінансового сектору. Завдяки цьому, вже в 2012 році почало з'являтися багато різних криптовалют, які вже значно більше привернули реакцію спільноти. Враховуючи це, згодом різними державами були спроби першого регулювання віртуальних активів для їх використання у правовому полі. Так, лише в 2017 році, як зазначають Урбанович В. А., Яковишина Н. А.: «у Японії криптовалюта отримала статус платіжного засобу згідно з прийнятим парламентом країни закону про валютне регулювання, де чітко зазначено, що криптовалюта виконує функції саме валюти, а не офіційної грошової одиниці країни» [5, с. 334]. У 2018 році Швейцарія оприлюднила принципи регулювання платіжних токенів, функціональних токенів і токенів-активів, відповідно до їх економічної функції [6, с. 17]. Також, того ж року у Франції було оприлюднено листа, яким зазначалось що відповідна комісія аналізує первинні розміщення монет-токенів (ICO) на індивідуальній основі і регулює ті, що підпадають під визначення цінних паперів [6, с. 17] Тобто, в цей момент віртуальні активи могли бути прирівняні або до платіжного засобу або до цінних паперів.

Попри це, одразу варто одразу погодитись з думкою, що: «немає у міжнародній практиці і єдиного підходу до визначення правової природи і статусу віртуальної валюти, оскільки кожна держава самостійно визначає, чим є криптовалюти відповідно до національного законодавства, яким чином регулюється їх обіг та здійснюється оподаткування операцій з ними» [7, с. 229]. Тому дослідження правового статусу, як і підходу до визначення віртуальних активів та надання тлумачення їх у законодавстві покладається на плечі кожної країни окремо.

Натомість пізніше, у 2018 році вперше було надано ґрунтовне визначення віртуальній валюті, яка лягло в подальше правове регулювання більшості країн Європи. Зокрема, Директивою Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від

30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС було встановлено, що

«віртуальні валюти» означає цифрову репрезентацію вартості, яка не є випущеною або гарантованою центральним банком або органом публічної влади, не обов'язково прив'язана до законно створеної валюти і не має юридичного статусу валюти або грошей, але приймається фізичними або юридичними особами як засіб обміну, який може передаватися, зберігатися або торгуватися в електронний спосіб [8].

З огляду на це визначення, варто виокремити наступні ознаки, на які у майбутньому спиратиметься і чинне законодавство України для визначення статусу віртуальних активів: 1) віртуальні валюти – є набором цифрових даних, які репрезентують певну вартість; 2) віртуальні валюти – випускаються не державними органами і не прив'язані до національної та/або іншої валюти, її курсу та правового регулювання; 3) віртуальні валюти не вважаються валютою чи грошима але можуть бути платіжним засобом; 4) віртуальні валюти можуть передаватися, зберігатись та торгуватись завдяки електронним технологіям в цифровому просторі. Таким чином, вперше було окреслено правову природу віртуальних активів.

Згодом, у 2020 році Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей випустила 12-місячний Огляд переглянутих стандартів FATF щодо віртуальних активів та постачальників послуг з управління віртуальними активами, в якому визначила, що: «для цілей застосування Рекомендацій FATF країни повинні розглядати віртуальні активи як «майно», «доходи», «кошти», «кошти або інші активи» або іншу «відповідну вартість». Країни повинні застосовувати відповідні заходи, передбачені Рекомендаціями FATF, до віртуальних активів та постачальників послуг з віртуальних активів» [9, с. 21] Цей огляд фактично змінив підхід до розуміння цифрової валюти, замінивши визначення цифрового набору даних, що має вартість, з «цифрової валюти» на «віртуальні активи». Це дало новий поштовх у правовому регулюванні у більшості країн світу, де почали зовсім по іншому ставитись до віртуальних активів, сприймаючи її не як криптовалюту, та цифрову валюту, а як певне цифрове вираження набору даних з майновим чи економічним змістом.

Однак, це не завадило Сальвадору у 2021 році визнати Bitcoin офіційним платіжним засобом, прирівнявши її до валюти, що в свою чергу показало інший підхід, який все одно спонукає розглядати віртуальні активи як цифрову валюту. Зважаючи на всю цю неоднозначність у розумінні віртуальних активів влучним є висновок Грицяя С.О.:

для більш повного розуміння можливості застосування значення слова «криптовалюта» як сучасної правової дефініції, з набором відповідних критеріїв, проведемо його етимологічне дослідження. На момент підготовки даного матеріалу (18.04.2022), жоден з офіційно опублікованих словників не містить трактування слова «криптовалюта». І цей факт свідчить про низький рівень його дослідження, як імовірної дефініції в майбутніх і діючих нормативно-правових документах. На сьогодні статус застосування слова «криптовалюта» можна визначити, як загально-прийнятим поняттям тематики, яка нами досліджується [10, с. 94].

У сучасному світі відсутній єдиний і універсальний підхід до визначення поняття «віртуальні активи». У багатьох країнах навіть самого визначення «віртуальні активи» не існує, досі залишається «цифрова валюта», «віртуальна валюта» або «криптовалюта». Це все демонструє нерозуміння людей з усього світу яким чином надати правове регулювання віртуальним активам. Велика кількість країн намагаються прирівняти віртуальні активи до цінних паперів, аби це сприяло їх оподаткуванню, але аж ніяк не хочуть надати окреме визначення віртуальним активам та надавати їм необхідного правового змісту і виокремлювати їх як окреме економічне благо, якого раніше не було і яке не може регулюватись чинними національними нормами законодавств. Однак про визначення правового регулювання віртуальних активів буде згадано пізніше.

Інноваційним підходом до розуміння віртуальних активів, стало затвердження правил «Markets in Crypto Assets Regulation» (надалі – MiCA), прийняте Регламентом (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів та внесення змін до Регламентів (ЄС) № 1093/2010 і (ЄС) № 1095/2010 та Директив 2013/36/ЄС і (ЄС) 2019/1937. Ці правила надали визначення криптоактивам, дали кваліфікацію різних видів віртуальних активів та створили підґрунтя для їх правового регулювання на ринку ЄС та імплементації цього регулювання у національне законодавство країн ЄС. Зокрема, цим регламентом пропонується розуміти під «криптоактивами» цифрове представлення цінності або

права, яке можна передавати та зберігати в електронному вигляді за допомогою технології розподіленого реєстру або подібної технології [11]. Це визначення значно ширше окреслює віртуальні активи як окремий об'єкт цивільного права, який не є аналогом ні валюти, ні цінних паперів, ні чогось-небудь іншого, а існує самостійно в цифровому вимірі і має вартість. Таким чином, це визначення відмежовує визначення поняття «віртуальні активи» від усіх зроблених раніше, і надає більш об'ємне окреслення правової природи для розуміння віртуальних активів.

Підводячи до підсумку, еволюція віртуальних активів та підходів до їх тлумачення пройшла значний шлях, починаючи з кінця позаминулого десятиліття. На початку віртуальні активи вважали цифровою валютою, і поступово прирівнювали її до звичайних валют. Згодом, їх тлумачили як платіжний засіб та продовжували вважати цифровою валютою, проте відділяли її від звичайної валюти. В сучасному стані віртуальні активи розуміють як набір цифрових даних який має вартість, та може бути переданий, обмінаний та проданий. Ці активи не існують в реальному світі, їх матеріальне відображення вони знаходять лише на певних носіях де містяться ці цифрові дані, тому їх прирівнювання до інших об'єктів цивільних прав буде неправильним. Недоречно їх буде вважати цінними паперами, оскільки вони не мають матеріальної форми у вигляді документу. Тому у сучасному розумінні віртуальні активи слід розглядати, як цифрове представлення цінності.

За цей час людству вдалось значно розвинути у дослідженні правової природи віртуальних активів, проте однакового підходу до їх тлумачення не вдалось виокремити. Ми це пов'язуємо саме з фінансовою складовою та тонкощами національних законодавств. Тобто, зважаючи на те, що цей набір цифрових даних має матеріальний зміст, кожна держава намагається тлумачити віртуальні активи відповідних до своїх фінансових інтересів та у межах національного законодавства, що сприятиме найзручнішому використанню віртуальних активів як серед членів суспільства певної держави так і поза ним. При цьому, при тлумаченні віртуальних активів варто враховувати, що встановлення правового регулювання щодо них несе за собою першу чергу протидію фінансуванню тероризму та корупційним схемам, тому створення єдиного ринку регулювання віртуальних активів є запорукою для прозорого та

справедливого використання грошових коштів у межах правового поля, керуючись відповідними нормативно-правовими актами.

1.2. Становлення віртуальних активів в Україні

Віртуальні активи є малодослідженим, новим та комплексним явищем у правовій галузі України. Воно характеризується своєю юридичною невизначеністю та відсутністю єдиного підходу до розуміння його ознак та тлумачення у законодавстві. Відповідно, варто усвідомлювати необхідність надання єдиного визначення для поняття віртуальних активів. Під час перших спроб надати правове регулювання віртуальним активам в Україні постала велика кількість перешкод, таких як: недосконалість та неготовність чинного законодавства до адаптації та імплементації віртуальних активів; нерозуміння правової природи віртуальних активів; неготовність суспільства до сприйняття криптовалюти і повна відсутність усвідомлення необхідності правового регулювання такого об'єкта. Тому, аби зрозуміти яким чином регулюються віртуальні активи у нашій державі варто зрозуміти спочатку які були спроби правового регулювання віртуальних активів в Україні та які кроки були зроблені для повноцінного становлення віртуальних активів.

Єдиного визначення віртуальних активів в законодавстві України поки що немає. Таким чином, першою суттєвою спробою встановлення правового регулювання в Україні віртуальних активів став Проект Закону «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183 від 06.10.2017 року, який передбачав, що криптовалюта – це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду) [12]. Однак це визначення одразу не

сподобалось у правовому полі і було відхилене, бо визнавало криптовалюту одразу об'єктом власності, який може виступати лише засобом міни. Це визначення суттєво не враховувало всі ознаки криптовалюти та значно обмежувало її функції використання.

Другою суттєвою спробою варто вважати Проект Закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» № 7183-1 від 10.10.2017 року, який визначав криптовалюту як децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку. Криптовалюта для цілей правового регулювання вважається фінансовим активом [13]. Даний законопроект надавав ширше визначення криптовалюті, але суперечність у його положеннях та неврахування усіх її ознак також не дозволили встановити правове регулювання криптовалюти в Україні. Особливо незрозумілим в контексті визначення криптовалюти здається формулювання «може бути виражений в цифровому вигляді». Тобто, не обов'язково криптовалюта може бути виражена в цифровому вигляді, що вже суперечить її суті, оскільки віртуальні активи завжди виражаються у цифровій формі, а матеріальні носії на якій зберігаються цифрові дані щодо них є лише їх матеріальним виразом.

Третьою суттєвою спробою варто вважати Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» № 9083 від 14.09.2018 року, який надавав не лише визначення криптовалют, а й віртуальними активам та токenu. Так, віртуальними активами відповідно до цього законопроекту слід вважати будь-яку форму запису в рамках розподіленого реєстру записів у цифровій формі, що може використовуватися як засіб обміну, одиниця обліку чи як засіб збереження вартості. Криптовалюта, відповідно до законопроекту, це віртуальний актив у формі токenu, що функціонує як засіб обміну або збереження вартості. Токен – цифрова одиниця обліку в рамках розподіленого реєстру записів у цифровій формі, який має криптографічний захист [14]. Таким чином, було отримано абсолютно новий підхід до розуміння віртуальних

активів, який надав їм статусу запису в рамках розподіленого реєстру записів у цифровій формі. За змістом згаданого законопроекту розподіленим реєстром записів у цифровій формі є систематизована база записів у формі даних, які зберігаються, створюються і оновлюються на основі алгоритмів, що забезпечують їх тотожність на всіх носіях даних, які створюють таку базу [14]. Як зазначає Бруханський Р.:

розподілений реєстр – це база даних, розподілена між декількома мережевими вузлами або обчислювальними пристроями, кожен з яких отримує інформацію з інших вузлів і зберігає повну копію реєстру. Оновлення вузлів відбувається незалежно один від одного. Принциповою особливістю розподіленого реєстру є відсутність єдиного центру управління, тобто кожен вузол генерує і записує оновлення реєстру незалежно від інших вузлів. Надійність системи гарантують криптографічні алгоритми, завдяки яким інтегровані до реєстру записи неможливо видалити або підробити [4, с. 51-52].

Таким чином, розподілений реєстр це теж інформаційна база даних, набір кодів та алгоритмів, які створюють у сукупності набір цифрових даних, який ми називаємо криптовалютою, токеном чи віртуальним активом. Основна відмінність розподіленого реєстру від блокчейну полягає в тому, що мережеві вузли незалежні одне від одного і не генерують інформацію про одне одного, тому розподілений реєстр є менш захищеною базою даних, порівняно з блокчейном, де кожен наступний блок містить інформацію про шифрування попереднього.

Однак саме тлумачення віртуального активу як запису розподіленому реєстрі не демонструє повністю майнового змісту віртуального активу. Лише згадка про те, що цей засіб може використовуватись як засіб збереження вартості недостатньо. Це не охоплює весь зміст віртуальних активів. Також, зовсім не зазначено про те, чи може бути такий запис об'єктом права власності, чи об'єктом цивільних прав. Ця інформація не впливає зі змісту такого положення.

Тому цей законопроект було відкликано, як і наступний законопроект, який також був спробою врегулювання віртуальних активів, а саме – Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами» № 2461 від 15.11.2019 року, який визначав наступне:

- віртуальний актив – особливий вид майна, який є цінністю у цифровій формі, яка створюється, обліковується та відчувається електронно. До віртуальних активів відносяться криптоактиви, токен-активи та інші віртуальні активи

- криптоактив – вид віртуального активу у формі токена, який створюється, обліковується та відчужується в розподіленому реєстрі та не посвідчує майнових та/або немайнових прав власника криптоактиву
- токен - електронна одиниця обліку у формі запису в розподіленому реєстрі [15].

Надання пропозиції врегулювання віртуальних активів таким чином видається досить незвичним оскільки надає віртуальним активам статусу майна, причому незрозуміло що мається на увазі в цьому контексті під словом «особливий» і в чому полягає його особливість порівняно з іншими видами майна. Також, тлумачення криптоактиву суперечить правовій природі віртуальних активів, оскільки за наданим визначенням, криптоактив не посвідчує майнових та/або немайнових прав власника криптоактиву. Тобто криптоактив це лише певний набір даних без будь-якої економічної складової, відповідно до змісту цього законопроекту. Останньою, але найбільш важливою, спробою є і залишається, на сьогодні, Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX від 17.02.2022 року. Однак, перед тим як перейти до його розгляду, важливо надати розуміння з якою роллю було виокремлено саме поняття віртуальних активів у нашому законодавстві.

Поняття віртуального активу, насамперед, було створено для надання всеохоплюючого визначення криптовалюти, токенів, стейблкоїнів та усіх інших дотичних цифрових технологій та віртуальних цінностей, які можна віднести до цієї категорії. Водночас варто дослідити саме поняття криптовалюти. Як зазначає Некіт К. Г.:

отже, по своїй суті, криптовалюта є інформацією або оцифрованою енергією. Однак, в цьому випадку йдеться не про інформацію у звичайному змістовному сенсі як джерела знання у кінцевому підсумку, що й визначає її функції, ознаки та особливості правового режиму. Криптовалюта як різновид інформації є такою лише за своєю формою, по суті вона є електронним вираженням цінності, і саме це визначає її функції та ознаки. Особливості обігоздатності криптовалюти як формального різновиду інформації полягають в тому, що на певний момент часу вона може бути у володінні та користуванні лише одного суб'єкта, а у разі її відчуження, вона не буде зберігатися за суб'єктом, який її передає (навіть якщо він запам'ятає послідовність символів, цінність криптовалюти полягає не в її змісті, а одиниця крипто-валюти не може бути відтворена) [16, с. 54].

Як ми можемо зрозуміти, з зазначеного опису, криптовалюта – це різновид інформації, яка у процесі обробки стає оцифрованою енергією, а пізніше цифровою валютою, що зберігається у власності певного суб'єкта, який може нею володіти, користуватись, передавати і відчужувати, завдяки використанню інформаційних

технологій. Водночас, криптовалюта, не набуває статусу валюти у правовому полі і досі існує з невизначеним статусом у правовому полі більшості країн світу. Тому спроба узагальнення криптовалюти у понятті «віртуальні активи» є можливістю набуття для неї правового визначення і регулювання для законного функціонування на фінансових ринках та, загалом, у цивільному обороті та цивільно-правових відносинах держав.

Так, 17 лютого 2022 року у Верховній Раді України було прийнято Закон України «Про віртуальні активи». У ньому зазначається, що: «віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав»[17, ст. 1]. Однак, цей Закон України досі не набрав чинності, оскільки, згідно з Прикінцевими положеннями цього Закону, він набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами, але не раніше дня опублікування цього Закону [17]. Тому поняття «віртуальних активів» на сьогодні досі залишається юридично невизначеним. Зважаючи на це, серед науковців існують різні думки щодо єдиного визначення зазначеного поняття. Як зазначають Старинський М. В. і Корощенко К. Р.:

наявність у чинному законодавстві України закріплених двох понять «віртуальні активи» після вступу в силу Закону України «Про віртуальні активи» буде мати негативний вплив на ефективність правозастосування, оскільки безпосередньо впливатиме на таку важливу та необхідну для розуміння законодавства його характеристику як визначеність [18, с. 6].

Повністю погоджуємось з їхніми коментарями і вважаємо, що саме поняття «віртуальних активів», згадане у вищезазначеному Законі України, дійсно потребує доопрацювання і врахування усіх ознак віртуальних активів, а також врахування необхідності визначення віртуальних активів як засобу платежу на території України. Це допоможе у формуванні суспільно-правових відносин, необхідних для удосконалення цієї норми закону та заповнення прогалин у законодавстві, що можуть виникнути з використанням віртуальних активів у суспільстві.

Також, зазначене визначення враховує, що віртуальні активи є об'єктом цивільних прав, проте воно не визначає, до яких саме об'єктів цивільних прав відносяться ці активи. Більш того, зазначена дефініція не враховує, яким чином віртуальний актив може посвідчувати майнові права. Залишається незрозумілим, який механізм можливості посвідчення майнових прав віртуальними активами.

Суперечність між різними частинами запропонованого поняття вбачається в тому, що за змістом визначення, віртуальний актив це нематеріальне благо. При цьому, згадується, що віртуальний актив має свою вартість, а також може посвідчувати майнові права. Згідно з Главою 15 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) нематеріальними благами є результати інтелектуальної творчої діяльності, інформація, особисті немайнові блага [19]. За своєю правовою природою, нематеріальні блага позбавлені майнового, економічного змісту. В той час, як вказівка на те, що віртуальний актив має вартість і може посвідчувати майнові права, вказує на його економічну і майнову правову природу. Тому, на нашу думку, запропоноване визначення в Законі України «Про віртуальні активи» має багато недоліків і потребує удосконалення.

Водночас, Грицай С. О. вважає взагалі неправильним поняття «віртуальні активи» як правову дефініцію для віртуальних цінностей. Він вважає доречним застосувати поняття «віртуальні фінансові технології» або «цифрові фінансові технології». На підтвердження своєї думки, він зазначає наступне:

потрібно помітити, що віртуальні / цифрові фінансові технології на етапі їх створення з метою застосування у фінансовому середовищі, мають статус забезпечених і не забезпечених, відносно ризиків їх придбання й подальшої можливості повернення вкладених коштів. Виходячи із цього можна безперечно віднести до активів ті об'єкти нашого вивчення, які при емісії мають те чи інше матеріальне або грошове забезпечення у вигляді еквівалентного їх обміну / продажу повернення, і такими називаються, з загальноприйнятою термінологією - стейблкоїни. Але все-таки ми повинні розуміти, що споконвічно забезпечені об'єкти нашого вивчення, надалі можуть втратити таке забезпечення, і отже статус активів. Ще одним з аргументів на користь застосування слова технологія замість слова актив, може слугувати той факт, що предметом вивчення є їх правове регулювання, що на етапі емісії не завжди будуть мати статус активу або які в процесі свого існування втратять такий статус, або які на якомусь з етапів втратять, а потім знову придбають статус активів [20, с. 316]

На нашу думку, позиція Грицай С. О. є доречною і в деяких аспектах ми з нею погоджуємось. Дійсно, актив, як цифрова технологія, є нестабільним правовим

явищем, статус якого може змінюватись, в залежності від його використання і цінності, які виражені у віртуальній формі, це складна цифрова технологія, яка не певній стадії може як набувати статусу активу, так і вибувати з нього. Водночас, говорячи про віртуальні активи, не як технологію, ми говоримо про їх матеріальне чи грошове забезпечення. «Технологія» у розумінні цього поняття не може мати матеріального чи грошового змісту, в той час як «активи», навпаки можуть, проте потребують певного правового регулювання.

Не менш важливою нам видається позиція Некіт К. Г. стосовно визначення правових рамок для віртуальних активів: «слід зазначити, що при визначенні правових рамок для регулювання обігу криптоактивів (віртуальних активів) в Україні вкрай важливо враховувати існування різних видів таких і активів і передбачити спеціальний правовий режим для кожного з них» [21, с. 48]. Автор вказує на необхідність дослідження і встановлення правового статусу для усіх видів віртуальних активів, які вже існують на сьогодні, і які будуть існувати пізніше. Некіт К. Г. правильно вказує на те, що потрібно передбачити спеціальний правовий режим для кожного з видів віртуальних активів, що дозволить забезпечити їх безпеку та захист прав користувачів віртуальними активами. Відповідно мають бути проведені зміни у законодавстві для ефективного правового регулювання віртуальних активів. Також, чітке визначення правової дефініції для віртуальних активів зменшить кількість ризиків для порушення права власності на віртуальні активи, й знизить можливість використання у будь-яких неправомірних діях, таких як контрабанда, спонсорування тероризму та незаконне проведення розрахунків.

Таким чином, зважаючи на такі проблеми правової дефініції, наданої у Законі України «Про віртуальні активи», законодавцем було прийняті зміни, які у майбутньому ляжуть в основу правового регулювання віртуальних активів. Зокрема 10 серпня 2023 року було прийнято законопроект № 6447, яким внесено зміни до ЦК України. У ЦК України з'явилося визначення цифрової речі. Цифровою річчю, за змістом згаданої норми, є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. До цифрових речей, зокрема, відносяться і віртуальні активи [22]. Так, законодавець, вже врахував проблеми з тлумаченням

віртуальних активів у згаданому раніше законі, та насамперед виділив що віртуальними активами варто вважати: а) благо, без прив'язки до його матеріального чи нематеріального значення; б) благом, яке існує виключно у цифровому середовищі; в) благо, яке має майнову цінність; г) до цифрових речей відносяться віртуальні активи. Враховуючи це, було вирішено багато суперечностей, які наразі надають можливість віртуальним активам, набути статусу об'єкта цивільних прав після прийняття відповідних змін до Закону України «Про віртуальні активи».

Зважаючи на це, зміни у цивільному законодавстві мають колосальний вплив на легалізацію віртуальних активів. В цілому це дозволить прискорити процес легалізації, оскільки законодавцю більше не треба додатково визначати до яких нематеріальних благ відносяться віртуальні активи. Також ці зміни встановлюють, що цифрова річ є об'єктом цивільних прав і дозволяє встановити межі ринку цивільного обороту, пов'язаного з віртуальними активами.

Не менш важливо згадати, про Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів» в Україні № 10225-1 від 17.11.2023 року з прийняттям якого набуде чинності Закон України «Про віртуальні активи». Згаданий законопроект пропонує зміни не лише до Податкового кодексу України а і до Закону України «Про віртуальні активи», а саме: віртуальним активом цей законопроект визначає різновид цифрової речі, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [23]. Тобто, основною зміною, яку вносить цей законопроект до тлумачення віртуальних активів, це те, що віртуальний актив є різновидом цифрової речі, що спрямовано на узгодження Закону України «Про віртуальні активи» з останніми змінами у ЦК України, які доповнили його статтею 179-1 «Цифрова річ». Також, цей законопроект пропонує доповнити Закон України «Про віртуальні активи» класифікацією віртуальних активів, а саме пропонується поділити усі віртуальні активи на токени електронних грошей, токени,

пов'язані з активами, службові токени та некласифіковані віртуальні активи [23]. Встановлення класифікації віртуальних активів пропонується вперше, тому така класифікація є, щонайменше, значним досягненням у дослідженні віртуальних активів. При цьому, цікавим залишається, що цим законопроектом не виділяють окремий вид віртуального активу як криптовалюта, чи криптоактив, що в майбутньому може створити проблеми та прогалини у законі при їх використанні. Також, не менш важливим у законопроекті є класифікація різних токенів (токен, токени, пов'язані з активами, токени електронних грошей) та встановлює особливості щодо їх правового режиму, що дозволяє уникнути розбіжностей у правовому регулюванні при використанні різних токенів.

Отже, підсумовуючи вищесказане, правове регулювання віртуальних активів поступово наближається до надання віртуальним активам правової визначеності та надання їм повної легалізації в межах національного законодавства України. Надання юридичної визначеності поняттю «віртуальні активи» у законодавстві є важливою передумовою для встановлення правового нагляду за віртуальними цінностями у суспільних відносинах. Це допоможе створити необхідні регуляторні механізми для правомірного володіння, використання, обміну віртуальних активів у правовому полі, а також допоможе запобігти використанню віртуальних активів у злочинній діяльності.

Тому, потреба створення відповідної правової бази для правового регулювання правовідносин, пов'язаних з віртуальними активами є найнеобхіднішою задачею для впровадження віртуальних активів у правовий простір, надання їм чіткого визначення та можливостей для вільного користування.

1.3. Досвід регулювання віртуальних активів у окремих зарубіжних країнах

При дослідженні будь-якого правового явища варто враховувати досвід зарубіжних країн для усебічного дослідження та переймання закордонної практики у

регулювання правової проблеми. Тому, аби повно і комплексно дослідити проблему варто проаналізувати не лише досвід у національному законодавстві та науковому просторі, а й в закордонному.

Відтак, багато держав спрямовують свої зусилля на оподаткування зазначених активів без надання їм правової дефініції. Тому досить часто у світовій практиці регулювання віртуальних активів ми можемо зустріти поєднання віртуальних активів вже з реальними фінансовими інструментами з метою їх оподаткування відповідно до чинного законодавства. Зважаючи на той факт, що єдиного універсального підходу до правового регулювання віртуальних активів немає, цей підхід задовольняє велику кількість держав для надання віртуальним активам певної степені правового регулювання з метою їх правового використання у цивільному обороті країни та отримання від операцій з ними певного доходу і як наслідок – поповнення державного бюджету країни. Так, наприклад, віртуальні активам можуть надати статусу цінних паперів і це створить підстави для оподаткування операцій з ними, так як це роблять при операціях з цінними паперами. Ми не погоджуємось з даним підходом і вважаємо, що варто розглядати віртуальний актив, як самостійний правовий інститут, який потребує особливого регулювання та винайдення нових нормативно-правових актів для визначення їх правового статусу у національному законодавстві. Водночас, є і країни, які хочуть «нести прапор першості» та розробити унікальне правове регулювання віртуальних активів, повністю розкривши їх правову природу, імплементувавши їх у національне законодавство. Тому, варто розглянути підходи зарубіжних країн до правового регулювання віртуальних активів.

Як вже зазначалось, одним з перших нормативно-правових актів, які були спробою надання правового визначення віртуальним активам є Директива ЄС 2018/843 від 30 травня 2018 року, яка вносила зміни до Директиви ЄС 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму. Саме ця директива надала визначення віртуальній валюті і створила перше правове регулювання віртуальним активам.

Переходячи до країн, то у національно-правовій системі США відсутнє однозначне регулювання віртуальних активів для усіх федеральних штатів. Як

зазначає Ушинкіна О. А.: «американський нормативно-правовий режим регулювання обігу віртуальних активів у США, є неоднозначним. Головним чином це обумовлено особливостями правової системи держави, а саме наявністю як федерального права, так і права штатів, а також відсутністю єдиної позиції серед регуляторів щодо правового статусу криптовалюти» [24, с. 72]. Дійсно, правова система США досить розгалужена і кожний штат містить свої специфічні правові норми, тому встановлення єдиного правового регулювання для усіх штатів стає складним питанням. Однак, у будь-якому випадку, віртуальні активи потребують такого правового регулювання. Так, згідно з Законопроектом «Про відповідальну фінансову інновацію та включення цифрових активів до регуляторного периметру» пропонується внести поняття віртуальна валюта, яка означатиме цифровий актив, який: «(i) використовується переважно як засіб обміну, розрахункова одиниця, засіб збереження вартості або будь-яка комбінація цих функцій; (ii) не є законним платіжним засобом, як описано в розділі 5103; та не отримує вартість від базового фінансового активу або не забезпечується ним (за винятком інших цифрових активів)» [25] Запропоноване визначення віртуальної валюти має схожі ознаки з Директивою ЄС 2018/843. Воно також визначається як засіб обміну, для здійснення функцій, пов'язаних з розрахунками та торгівлею, однак не отримує статусу законного платіжного засобу. Проте, передбачатиметься що віртуальна буде використана як засіб обміну, тобто матиме певні ознаки платіжного засобу, але не буде прирівнюватись до законного платіжного засобу.

У Бразилії правового регулювання віртуальні активи досі не набули, однак одразу було окреслено межі в яких можуть бути у майбутньому врегульовані віртуальні активи:

перша офіційна заява Центрального банку Бразилії (Центрального банку) щодо віртуальних валют з'явилася в 2014 році. У цій заяві Центральний банк чітко вказав, що віртуальні валюти не вважаються законною валютою в Бразилії, і, таким чином, не будуть підпадати під перевірку Центрального банку. Він також заявив, що хоча він буде уважно стежити за розвитком цього ринку, обсяг транзакцій ще недостатньо великий, щоб становити загрозу міцності фінансової системи Бразилії [26, с. 51].

Такою заявою Бразилія одразу визначилась з вектором, який не буде визначати віртуальні активи як валюту та прирівнювати її до неї. Можливо, віртуальні активи не будуть прирівняні навіть до платіжних засобів.

Натомість у Великобританії у Положенні від 22.06.2017 року № 692 «Про відмивання коштів, фінансування тероризму та переказ коштів (Інформація про платника)» міститься чітке визначення криптоактивів, зокрема: ««криптоактив» означає криптографічно захищене цифрове представлення вартості або договірних прав, яке використовує технологію розподіленого реєстру і може передаватися, зберігатися або торгуватися в електронному вигляді» [27]. Це визначення досить схоже з тим, яке зараз пропонується національним законодавством України. Воно розкриває віртуальні активи як відображення вартості як захищених цифрових даних з використанням певних цифрових технологій для обміну, торгівлі та володіння. Тобто, доцільно стверджувати, що це визначення надає віртуальним активам статусу матеріального блага, яке має своє відображення у певній технології, з використанням ознак нематеріальних благ. Фактично, можна вважати, що Україна перебрала підхід Великобританії та використовує це з метою встановлення правового регулювання віртуальних активів в Україні. З запропонованого правового визначення криптоактив варто виокремити наступні ознаки: 1) криптоактив є криптографічно захищеним, що відповідає механізмам створення віртуальних активів, завдяки системі розподіленого реєстру чи блокчейну; 2) він виражений у формі цифрового представлення вартості, що, водночас, унеможлиблює відображення віртуальних активів у матеріальному світі у їх прямому виразі; 3) використовує технологію відкритого реєстру; 4) може передаватись, зберігатись або торгуватись, що відповідає майновому змісту віртуальних активів. Тому, правова дефініція криптоактиву у Великобританії повноцінно розкриває їх правову природу і надає ґрунтовну дефініцію для їх подальшого правового регулювання.

У Данії щодо правового регулювання віртуальних активів віднесли набагато простіше, а саме:

проте 10 січня 2020 року набрали чинності зміни до данського Закону про заходи щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Закон про ПВК), яким визначено віртуальну валюту як цифрове вираження вартості, що не випускається або не

гарантується центральним банком або державним органом, не обов'язково прив'язане до законно встановленої валюти та не має правового статусу валюти чи грошей, але визнається фізичними чи юридичними особами як засіб обміну, який може передаватися, зберігатися та продаватися електронним способом [26, с. 109].

На відміну від Великобританії, Данія не надала віртуальним активам статусу криптографічно захищеного цифрового представлення вартості, проте залишила, що це є лише цифровим вираженням вартості, яке визнається засобом обміну, і яке може передаватися, зберігатися та продаватися електронним засобом. Тобто, не було враховано таку складову як здатність віртуальних активів буде не лише цифровим набором даних, а захищеним набором цифрових даних завдяки специфічним шифруванням, яке притаманно лише віртуальним активам.

Італія пішла іншим способом і спробувала надати регулювання технології розподілених реєстрів та криптоактивам. Так, італійським законодавцем було здійснено зміни у національному законодавстві, якими було внесено тлумачення інвестиційних токенів, токенів корисності та криптовалюти у такому формулюванні:

інвестиційні токени – це криптоактиви, які передають своїм власникам економічні чи управлінські права на компанію-емітента. Інвестиційні токени наділяють свого власника прямими правами стосовно компанії. Ці права зазвичай поділяються на економічні (тобто право на дивіденди) та адміністративні (тобто право голосу на загальних зборах). З цього погляду інвестиційні токени можна визначити як токенизовані версії цінних паперів.

Токени корисності – це криптоактиви, які надають власнику функціональну корисність, наприклад, право на отримання продукту або, що є більш поширеним, право на доступ до певної послуги або навіть просту знижку на продукт або послугу. З юридичної точки зору, токени корисності можна вважати як DLT-представлення «права споживача» щодо продукту, запропонованого емітентом.

Нарешті, криптовалюти – це криптоактиви, функція яких полягає у використанні для оплати послуг чи придбання інших токенів. Користуючись перевагами децентралізації ці валюти відрізняються від фіатних тим, що вони не сертифіковані і не підтримуються центральними фінансовими установами. [26, с. 168]

Зважаючи на такі правові дефініції Італія детальніше розглянула віртуальні активи, як об'єкт, який складається з різних складових, зокрема токенів та криптовалюти. Було надано правову кваліфікацію для зручності у розумінні кожного індивідуально-визначеного активу, та надано його функцію, яка може бути використана користувачами. Таким чином, у законодавстві різних країн світу прослідковується певне розуміння до тлумачення віртуальних активів, однак підхід до їх правового регулювання у кожній країні різниться вимогами національного

законодавства. Десь, віртуальні активи є віртуальною валютою та платіжним засобом. В іншій країні – це цифрове представлення вартості та засіб для обміну та торгівлі.

На нашу думку, найбільш доцільним визначенням віртуальних активів, яке враховує всі його особливості, є запропонована дефініція у законодавстві Великобританії, оскільки воно надає чітке розуміння як можливо використати віртуальні активи у правовому полі, враховуючи його недоліки, пов'язані з тим що воно існує у віртуальному просторі й надаючи можливості для втілення у правовому середовищі для його законного використання за допомогою певних механізмів. Згадане поняття відображає всю сутність віртуальних активів і враховує вплив його правової невизначеності у зв'язку з іншими нормативно-правовими актами.

Отже, досвід окремих країн світу показує, що тлумачення віртуальних активів не лише як об'єкта цивільних прав, а в цілому, є проблемним питанням, оскільки воно потребує правової узгодженості з іншими законодавством держави. Зважаючи на складність введення віртуальних активів як платіжного засобу, законодавці різних країн надають перевагу надавати елементарне визначення віртуальних активів для того щоб власники активів мали можливість вільно користуватись, володіти і розпоряджатися своєю власністю. При цьому, законодавець надає можливість для оподаткування віртуальних активів з боку держави, що, таким чином, не перешкоджатиме вільному волевиявленню у цивільних і фінансових правовідносинах, пов'язаними зі здійсненням операцій з віртуальними активами.

Тому, зважаючи на згаданий досвід, важливо надати уніфіковане визначення віртуальних активів, яке не перешкоджатиме вільному обігу активів у суспільстві і надаватиме можливості для оподаткування та створення надходжень до державного бюджету країни. Відповідно, при тлумаченні цього явища варто враховувати наявність усіх цифрових технологій, за допомогою яких може здійснюватися обмін чи торгівля віртуальними активами, аби не допустити прогалин для незаконного використання віртуальних активів у своїх цілях.

Висновки до розділу 1:

Підсумовуючи, віртуальні активи, пройшли довгий шлях свого розвитку для того щоб сьогодні стати окремим об'єктом, який потребує правового регулювання. Еволюція віртуальних активів та підходів до його тлумачення розпочалась з моменту коли був винайдений Bitcoin і його починали порівнювати з цифровою валютою. З поступовим розвитком поняття цифрової валюти ширилось усіма країнами світу, а у підсумку це призвело до необхідності надання віртуальним активам правової визначеності для їх належного використання та запобігання використанню віртуальних активів у персональних цілях, цілях корупцію та фінансування тероризму.

На сьогодні, віртуальні активи виражають собою цифрове представлення вартості, захищене криптографічним шифруванням, створене на підставі технології розподіленого реєстру, та може бути використане як засіб для обміну, торгівлі та зберігання своїх грошових активів у цифровому середовищі. Віртуальні активи уособлюють в собі, як криптоактиви, так і токени. Загалом поняття віртуальних активів є спробою надання правової дефініції усім віртуальним цінностям та дотичних до них технологіям

Єдиного підходу до визначення віртуальних активів не досягнуто ні в межах національного законодавства України, ні в межах національного права зарубіжних країн. Саме тому врахування досвіду інших та узгодження віртуальних активів з національно-правовими нормами законодавства є первісним завдання для законодавця.

З положень Закону України «Про віртуальні активи» чітко прослідковується недосконалість запропонованого визначення. Удосконалення цього закону полягає в:

- а) наданні чіткого узгодженого з іншими нормами законодавстві визначення;
- б) прийнятті необхідних змін у законодавстві для заповнення можливих прогалин, які виникатимуть в процесі здійснення будь-якої діяльності з віртуальними активами;
- в) дослідженні усіх особливостей і їх врахування при здійсненні тлумачення віртуальних активів;
- г) врахування досвіду зарубіжних країн;
- д) дослідженні кожного виду віртуальних цінностей на їх предмет правового регулювання, врахування їх відмінностей.

Отже, розуміння сутності, тонкощів, нюансів проблем та ризиків створює підґрунтя для подальшого удосконалення визначення поняття «віртуальні активи». Віртуальні активи, як об'єкт права, є багатогранним явищем й досягнення єдиного визначення для визнання їх об'єктом цивільних прав утворює правову основу для його подальшого регулювання та використання у правовому середовищі.

РОЗДІЛ 2

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

2.1. Поняття та ознаки віртуальних активів в цивільному законодавстві

Сучасний стан правової визначеності віртуальних активів зважаючи на поняття та ознаки об'єктів цивільних прав залишається доволі хитким. Зокрема така неоднозначність пов'язана з відсутністю нормативно-правового регулювання віртуальних активів. Як згадувалось раніше, відповідно до Закону України «Про віртуальні активи» віртуальним активом визнається нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [17]. Однак, таке визначення не лише залишається досі нечинним, а й доволі сумнівним з огляду на склад об'єктів цивільних прав.

Перш за все, за змістом згаданого визначення віртуальний актив є нематеріальним благом. Зважаючи на таке визначення варто виокремити ознаки віртуальних активів та проаналізувати до якого нематеріального блага слід відносити віртуальні активи.

Варто зауважити, що виділення ознак віртуальних активів обумовлюється функціями, для яких використовуються віртуальні активи, та їх призначенням, яке ми можемо дослідити шляхом аналізу поняття віртуальних активів. Зважаючи на той факт, що єдиного підходу до визначення поняття віртуальних активів на сьогодні не існує, вважаємо за потрібне дослідити, які ознаки виділяють як в законодавстві, так і в наукових працях. Зокрема, Старинський М. В. і Корощенко К. Р., коментуючи

згаданий раніше Закон України «Про віртуальні активи» вказують на його проблематичність, а саме:

системний аналіз закріпленого визначення поняття «віртуальні активи», що закріплене з аналізованому законі дає можливість виділити такі їх ознаки як те, що: це нематеріальне благо, воно є об'єктом цивільних прав, має вартість, виражене сукупністю даних в електронній формі, не є засобом платежу на території України, не може бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги). Змістовний аналіз закріплених ознак свідчить про їх внутрішню суперечність та неузгодженість [18, с. 6].

Повністю погоджуємось з зазначеним визначенням ознак віртуальних активів науковцями на підставі аналізу Закону України «Про віртуальні активи» й вважаємо за потрібне дослідити кожен з зазначених ознак детальніше.

Перша згадана ознака віртуального активу визнає його нематеріальним благом. Підтвердження цього ми знаходимо безпосередньо на практиці, оскільки будь-який віртуальний актив не виражений в матеріально-речовій формі (монетою, грошима, іншою річчю). Водночас, визначення нематеріальним благом віртуальних активів Законом України «Про віртуальні активи» не кореспондує з положеннями ЦК України, яка не визначає віртуальні активи як нематеріальне благо.

Слід відзначити, що ця ознака суперечить з ознакою, яка визначає що віртуальні активи мають вартість і можуть посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільного права. Однак, за своєю правовою суттю нематеріальні блага не можуть мати майнової чи економічної природи, про що вже було згадано раніше.

Друге ознака визнає віртуальний актив об'єктом цивільних прав, що вже є досить спірним моментом. Автори Закону України «Про віртуальні активи» визнають віртуальні активи об'єктом цивільних прав на підставі того, що визнають їх нематеріальним благом. Однак, законодавець не вказує до якої категорії об'єктів цивільних прав, а саме нематеріальних благ, згідно зі змістом визначення Закону України «Про віртуальні активи» слід відносити віртуальні активи.

Третя ознака визнає той факт, що віртуальний актив має певну вартість. Вартість віртуальних активів є однією з найважливіших ознак, оскільки вона є ключовим інтересом у суспільних відносинах, пов'язаних з віртуальними активами. Віртуальний актив має фінансову складову, проте, на відміну від інших платіжних

засобів, він підкріплений лише певним набором цифрових даних. Водночас, наявність зазначеної ознаки у віртуальних активів може викликати певні ризики, зокрема, пов'язані з можливістю проведення різного роду незаконних операцій з віртуальними активами, що може спричинити різноманітні правопорушення. Тому, створення чіткого і прозорого механізму контролю за діяльністю, пов'язаною з віртуальними активами, сприятиме захисту від можливих зловживань. Крім того, такий механізм сприятиме дотриманню усіх положень фінансового законодавства, а також зменшить вірогідність існування можливості для відмивання коштів, шляхом обміну віртуальними активами і можливим переведенням їх у реальну валюту, без будь-якого контролю з боку держави.

Четвертою ознакою є, те що віртуальні активи виражені сукупністю даних в електронній формі. Ця ознака дає можливість віртуальним активам бути доступними в будь-якому місці та в будь-який час за допомогою використання електронних засобів та мережі Інтернет. Крім того зазначена форма дає можливість використовувати різноманітні технології для захисту цієї електронної сукупності даних від шахрайства. Однак наявність віртуальних активів ускладнює можливість ідентифікації власника віртуальних активів, а також створює проблеми контролю за їх обігом. Щодо цього варто звернути увагу на наступне:

варто зазначити, що за відсутності можливості ідентифікувати сторони правочину з віртуальним активом у системі обліку цифрових даних такий правочин має вважатися нікчемним. Це пов'язано з тим, що з технічних причин на такого роду правочини не можуть поширюватися державні гарантії, зокрема можливість захисту законних прав та інтересів неідентифікованих учасників [28, с. 35]

Зазначена проблема створює можливість зловживання правом власності віртуальними активами у цифровому просторі. Відсутність ідентифікації сторін у правочині ускладнює не лише захист прав учасників правочину, але й збільшує ризик для використання віртуальних активів у власних цілях або будь-яких незаконних цілях, зокрема у відмиванні коштів, корупції, або спонсоруванні тероризму. Тому важливо розробити механізм, який дозволить ідентифікувати осіб-власників віртуальних активів, що зменшить ризик вчинення будь-яких неправомірних дій.

Наступна ознака визнає, що віртуальні активи не є платіжним засобом України. Згідно з ч. 4 ст. 3 Закону України «Про платіжні послуги», гривня як грошова одиниця

України є законним платіжним засобом в Україні, приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України для проведення платіжних операцій та розрахунків [29, ст. 3] Також, відповідно до ч. 5 ст. 3 зазначеного Закону України, електронні гроші, номіновані в гривні, та цифрові гроші використовуються фізичними і юридичними особами для проведення платіжних операцій та розрахунків виключно у випадках, передбачених законами України та/або нормативно-правовими актами Національного банку України [29, ст. 3]. Отже, використання віртуальних активів, як платіжного засобу можливе, однак активи мають бути номіновані в гривні й відповідні випадки їх використання як платіжного засобу мають бути передбачені у законах України або нормативно-правових актів Національного банку України.

Тому ця важлива характеристика віртуальних активів ставить під питання їхню законність та легітимність використання для здійснення будь-яких операцій та транзакцій, пов'язаних з віртуальною валютою, як способом розрахунку за будь-які послуги або товари.

Остання, але не менш важлива ознака вказує на те, що віртуальні активи не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги). Ця ознака впливає з попередньої ознаки, де віртуальні активи не визнаються платіжним засобом України для проведення платіжних операцій та розрахунків. Водночас, відсутність єдиного механізму регулювання обігу віртуальних активів створює небезпеку для зловживання правом власності на будь-які віртуальні цінності і створює можливість для їх використання як способу розрахунку. Отже, щоб забезпечити належне використання віртуальних активів у економіці держави і встановити належне правове регулювання, необхідно визначити всі ознаки віртуальних активів і створити механізм контролю за операціями з ними. Такий механізм не тільки дозволить зменшити ризики до зловживання правом власності на віртуальні активи, а й збільшить надійність у фінансових операціях та розрахунках між різними суб'єктами.

Отже, аналізуючи вказані ознаки, виокремлені на підставі аналізу поняття «віртуальні активи» у Законі України «Про віртуальні активи», варто зазначити, що

сукупність зазначених ознак формує уявлення про необхідність доопрацювання самого поняття «віртуальних активів» у згаданому законі, оскільки різні частини цього поняття суперечать одна одній, а інші вказують на необхідність їх узгодження з іншими-нормативно правовими актами для можливості правового використання їх у майбутньому.

Досліджуючи думки науковців щодо ознак віртуальних активів доцільним буде згадати думку Кулик О. І., яка зазначає, що:

оскільки віртуальні активи за своєю природою не вписуються в існуючі категорії, як-то: цифрової валюти; цифрового товару; різновиду речей; майнового чи речового права тощо, а натомість, певним чином охоплюють усі ці категорії, більшість держав, серед яких і Україна, ще не розробили нормативно-правову базу для послідовного розвитку та справедливого функціонування ринку [30, ст. 57]

Ми погоджуємось з зазначеною думкою і звертаємо увагу на те, що як правова невизначеність поняття віртуальних активів, так і суперечність їх ознак зумовлює не лише проблему в правовому регулюванні віртуальних активів, а й в їх справедливому функціонуванні на ринках, де вона використовується.

Також, варто звернути увагу на думку Кудь А. А., який виділяє наступні ознаки віртуальних активів: є цифровим виразом цінності; ним можна торгувати в цифровому форматі або переказувати; може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [28, с. 33]. Порівнюючи зазначені ознаки з ознаками поняття «віртуальних активів» у Законі України «Про віртуальні активи», можна виокремити як схожість, так і відмінності. Зокрема, немає підстав для сумніву, що віртуальні є цифровим вираженням цінності, або ж сукупністю електронних даних, як це згадувалось раніше. Водночас, Кудь А. А. вказує на те що, ними можна торгувати в цифровому форматі або переказувати і віртуальні активи можуть використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей, що вже не співпадає з визначенням «віртуальних активів» у згаданому Законі України. На підставі цього варто зазначити, що віртуальними активами можливо торгувати, оскільки це вже відбувається на відповідних ринках за допомогою електронних засобів. Більш того, пізніше ці віртуальні активи знаходять своє відображення у реальних платіжних засобах – валютах країн, шляхом конвертації сукупності електронних даних у валюту через відповідні Інтернет-сервіси, а в деяких країнах і за допомогою банківських систем.

Отже, виходячи з цього, варто зазначити, що ознака можливості становлення віртуальних активів як платіжного засобу є найбільш важливим аспектом у його правовому регулюванні і подальшому використанні у правовому полі.

При цьому важливо враховувати те, що відповідно до ч. 1 ст. 178 ЦК України, об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи. Ця ознака об'єктів цивільних прав є надзвичайно важливою для віртуальних активів, оскільки вона дає їм можливість вільно змінювати її власника, ставати предметом обміну, вільно передаватися від однієї особи до іншої.

Іншою важливою ознакою є те, що, відповідно до ч. 1 ст. 1 ЦК України, цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Вільне волевиявлення, засноване на юридичній рівності сторін та самостійності учасників цивільних відносин є важливою ознакою об'єктів цивільних прав при їх відчуженні або передачі від однієї особи до іншої. Як зазначають Є. О. Мічурін, І. Є. Мічурін: «правовідносини з обігу криптовалют здійснюються на рівній основі між їхніми учасниками, не засновані на адміністративному підпорядкуванні. Вони базуються на вільному волевиявленні, майновій самостійності учасників цих правовідносин» [31, с. 49]. Отже, віртуальні активи також є частиною цивільних правовідносин, які засновані на вільному волевиявленні та майновій самостійності учасників цих правовідносин. Тому, вони можуть бути визнані об'єктами цивільних прав.

Проте зараз, варто звернути увагу на таку ознаку визначення віртуальних активів, як те що віртуальний актив визнається об'єктом цивільних прав. Законодавець закладав в це поняття, конструкцію що віртуальний актив є нематеріальним благом, що є об'єктом цивільних прав. Тобто, визначав що, саме нематеріальне благо, яке є віртуальним активом, визначається об'єктом цивільних прав.

Згідно з Главою 15 ЦК України, нематеріальними благами визнаються: результати інтелектуальної, творчої діяльності; інформація; особисті немайнові блага. Єдина категорія, з зазначених, яка має схожі ознаки за змістом, але не за суттю, це інформація. Відповідно до ч. 1 ст. 200 ЦК України, інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Аналогічно з інформацією, віртуальні активи – це теж певні відомості та/або дані, які відображені в електронному вигляді. Однак, на відміну від інформації, віртуальні активи мають свою вартість і носять майновий та економічний зміст, що вже викликає сумніви щодо віднесення їх не лише до категорії інформації, а й до категорії усіх нематеріальних благ, оскільки за своєю правовою природою, нематеріальні блага не мають і не можуть мати майнового та економічного змісту. Натомість матеріальні блага, навпаки, можуть носити зазначений характер у цивільних правовідносинах. Це суттєво ускладнює визначення віртуальних активів і визнання його як об'єкта цивільних прав, оскільки з віртуальні активи мають ознаки інформації.

Як зазначають Скрипник В., Заїка Ю.: «за своєю правовою природою інформація є подільною, споживною, рухомою категорією, наділеною індивідуально визначеними ознаками речі, і за певних умов може приносити її володільцю дохід.» [32, с. 241]. Схожі особливості мають і віртуальні активи. Однак, з іншого боку, віртуальні активи мають ознаки матеріальних благ, такі як можливість до обміну чи торгівлі, існування майнового та економічного змісту, наявність вартості.

Зважаючи на неможливість визнання об'єктом цивільних прав віртуальних активів як нематеріального блага, варто повернутись до визначення що вважають об'єктом цивільних прав.

Згідно з ст. 177 ЦК України, об'єктами цивільних прав є речі, гроші, цінні папери, цифрові речі, майнові права, роботи та послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага. Об'єкти цивільних прав можуть існувати у матеріальному світі та/або цифровому середовищі, що обумовлює форму об'єктів, особливості набуття, здійснення та

припинення цивільних прав і обов'язків щодо них. Зі змісту вказаної статті вбачається, що віртуальні активи варто відносити до поняття цифрова річ.

При цьому варто зауважити, що до серпня 2023 року, в ЦК України не існувало такого об'єкта цивільного права як цифрова річ. Ця стаття було видозмінена відповідно до закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» № 3320-IX від 10 серпня 2023 року яким було доповнено статтю 177 таким об'єктом цивільних прав як цифрова річ, а також зазначено, що об'єкти цифрових прав також можуть існувати і цифровому середовищі.

Основною зміною введеною цим Законом України стало доповнення ЦК України статтею 179-1, яке визначає поняття цифрової речі. Відповідно до цієї статті, цифровою річчю є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Цифровою річчю є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої цієї статті [33].

Таким чином, ці зміни у серпні 2023 року, стали реакцією законодавця на суперечність Закону України «Про віртуальні активи» положенням ЦК України. Такі зміни нівелюють прогалину у законодавстві щодо неможливості визначення віртуальних активів об'єктом цивільних прав, оскільки тепер є пряма вказівка на те, що віртуальний актив є цифровою річчю.

Однак, незважаючи на усунення цієї прогалини, дефініція, надана у Законі «Про віртуальні активи» станом на сьогодні, досі не була змінена. Тому поняття віртуального активи продовжує залишатись юридично невизначеним поняттям та таким, що не відповідає змісту ЦК України.

Зважаючи на цю проблему, у Верховній Раді України вже зареєстровано Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні», яким пропонується внести зміни до терміну «віртуальний актив» замінивши «нематеріально благо» на «різновид цифрової речі». Таким чином, визначення віртуального активу буде наступним: «віртуальний актив - різновид цифрової речі,

що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі» [23]. Так буде усунена неузгодженість Закону України «Про віртуальні активи» ЦК України та віртуальний актив повноцінно стане об'єктом цивільних прав.

Отже, віртуальний актив у контексті поняття та ознак об'єктів цивільних прав, у сучасному його вигляді залишається юридично невизначеним поняттям. Втім, відповідні зміни для визнання віртуального активу повноцінним об'єктом цивільного обороту були вже зроблені у ЦК України та мають бути найближчим часом прийняті до Закону України «Про віртуальні активи».

Таким чином, віртуальний актив зможе вільно бути використаний усіма охочими в межах правового регулювання національного законодавства України. Завдяки встановленню правового регулювання щодо віртуальних активів буде зменшено кількість транзакцій, пов'язаних з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та корупцією. Також, це сприятиме оподаткуванню відповідних операцій з віртуальними активами. Незважаючи на неоднозначне правове тлумачення у Законі України «Про віртуальні активи», віртуальний актив має усі ознаки аби стати об'єктом цивільних прав та використовуватись для обміну, передачі та зберігання грошових коштів. Немає сумнівів, що у майбутньому віртуальні активи стануть повноцінним платіжним засобом.

2.2. Переваги, недоліки та проблеми для визнання віртуальних активів як об'єкту цивільних прав.

Переходячи до дослідження переваг та недоліків віртуальних активів як об'єкту цивільних прав, варто зазначити, що віртуальні активи вже давно існують в цивільно-правовому просторі. Відтак, за цей довгий проміжок часу дослідження пов'язані з віртуальними активами виявили як численну кількість переваг так великий об'єм недоліків і проблем пов'язаних з їх правовим регулюванням.

Зважаючи на переваги віртуальних активів у разі визнання їх об'єктами цивільних прав, дозволить створити необхідні механізми для відновлення

потенціального порушення права власності на віртуальні активи і створить, також, необхідні правові норми для судового захисту своїх прав, які вже неодноразово були порушені, зважаючи на практику національних судів України. Так у рішенні Дарницького районного суду м. Києва від 24.03.2016 року у справі № 753/599/16-ц позивачу було відмовлено у задоволенні позову, а саме передати йому у власність товар у натурі, а саме у вигляді цифрової продукції Bitcoin загальною сумою 10000 гривень за актом прийому передачі, як наслідок виконання певної роботи. В даній справі суд обґрунтував своє рішення тим, що посилаючись на лист Національного банку України від 08.12.2014 року № 29-208/72889, Bitcoin є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості. А обраний спосіб захисту порушеного права позивачем передбачає покладення зобов'язання на відповідача передати йому у власність товар у вигляді цифрової продукції Bitcoin загальною сумою 10000 гривень, тобто віртуальні речі, які не мають ознак матеріального світу [34]. Виходячи, з вищезазначеного рішення, юридична невизначеність віртуальних активів, внаслідок того що вони не мають забезпечення реальної вартості, створює можливість для зловживання цивільним правом, а саме правом на укладання договору, передбаченого ст. 1 та ст. 638 ЦК України. Таким чином, з боку держави не існує реального механізму захисту порушених прав.

Також, в ухвалі Київського апеляційного суду у справі № 760/3538/21 від 08 квітня 2021 року позивач звернувся з до суду з позовом стягнути з відповідача безпідставно набуті грошові кошти у розмірі 137000,00 грн. На підтвердження своїх позовних вимог, позивач зазначав, що зазначені грошові кошти були перераховані позивачем помилково. Будь-які договірні відносини між платником та одержувачем грошових коштів відсутні. Також, між позивачем та відповідачем відсутні ділові чи приятельські відносини, спільну діяльність, інвестування не ведуть. Зазначені особи між собою не знайомі, домовленості між ними відсутні. У строк, визначений ч. 2 ст. 530 ЦК України, відповідач грошові кошти добровільно позивачу не повернув та продовжує користуватись грішми без належних правових підстав, що змушує позивача звернутись до суду з даним позовом. На підтвердження своїх дій відповідач посилався на додаткові пояснення, а саме відповідач стверджував, що була

домовленість, що відповідач на замовлення позивача повинен був придбати за його кошти у сумі 130000,00 грн. криптовалюту біткоїн та перевести її на адресу криптогаманця позивача, а останній зобов'язувався сплатити за це відповідачу вартість таких послуг у розмірі 7000,00 грн. Позивач перевів відповідачу кошти за даними останнім реквізитами, а відповідач виконав усі домовленості. При цьому, дата здійснення платежів відповідачем співпадає з перепискою сторін у соціальній мережі. На підставі цього, суд не задовольнив позовні вимоги позивача [35]. Аналогічно до попереднього рішення, незалежно від існування домовленостей, наданих відповідачем за цим рішенням, позивач не може посылатись у якості обґрунтування на певне нормативно-правове регулювання. Також, законом не встановлено певної процедури щодо передачі віртуальних активів, на яку міг би послатись позивач. А суд змушений вирішувати справу керуючись лише нормами існуючих нормативно-правових положень що стосуються укладання договорів.

Наступною перевагою на яку варто звернути увагу, є те що визнання віртуальних активів об'єктом цивільних права сприятиме надходженню податків до державного бюджету. Згідно з думкою Чумаченко О. Г., Баластрик Л. О. : «в умовах сьогодення на розвиток грошових розрахунків помітно впливає значний обсяг у економіці кожної країни (а отже, й у світовій) безготівкових коштів як записів на електронних носіях» [36, с. 96]. Погоджуємось з зазначеною думкою, й вважаємо доцільним звернути увагу законодавця на це, оскільки віртуальні активи у своїй більшості існують на закордонних фінансових ринках і всі надходження на персональні рахунки користувачів надходять в іноземних валютах, яка при визнанні віртуальних активів об'єктом цивільних прав та оподаткуванні дозволить створити додаткові надходження до бюджету держави й формування сильної економіки.

Так, у постанові Верховного Суду від 16 жовтня 2020 року у справі № 820/5120/16 було досліджено підстави оподаткування операцій з віртуальними активами. Зокрема, згідно з обставинами справи, ТОВ «ЄДИНАРКОІН» звернулося до ГУ ДФС у Харківській області з проханням надати індивідуальну письмову податкову консультацію з питання оподаткування податком на додану вартість операцій з віртуальною криптовалютою E-dinar та іншими віртуальними валютами та

території України. ГУ ДФС у Харківській області відповідним листом надано позивачу податкову консультацію наступного змісту: «Якщо операції, що проводяться платником податків, не віднесені до операцій, що не є об'єктом оподаткування, не звільнені від оподаткування, або не є операціями, до яких застосовується нульова ставка та 7 відсотків, то вони підлягають оподаткуванню податком на додану вартість за основною ставкою відповідно до Податкового кодексу України [37]. Верховний Суд у цій справі погодився з рішеннями суду першої інстанції, в якому було сказано, що окремо слід відзначити, що Європейський суд з прав людини, у справі Хедквіст проти Швеції, своїм рішенням від 22.10.2015 року постановив, що операції з біткойнами та іншими віртуальними валютами на території Євросоюзу не повинні оподатковуватися податком на додану вартість [38]. Зважаючи на це варто сказати, що якби національним законодавством України на той момент було передбачено правове регулювання згаданих правових норм, то ця ситуація не відбулась б, а податковий орган надав би обґрунтовану консультацію на підставі положень національного законодавства.

Особливо варто звернути увагу на перевагу, що визнання віртуальних активів об'єктів цивільних прав вирішить проблему з юридичною невизначеністю віртуальних активів та дасть підґрунтя для подальшого регулювання цивільних правовідносин з ними. Як зазначають Куриліна О. В. і Дублян О. О.:

також невизначеність правового статусу віртуальних активів, складовою частиною яких є криптоактиви та токен-активи, заважає розвитку ринку віртуальних активів в Україні. Така ситуація зумовлює до того, що власники віртуальних активів та суб'єкти господарювання, які надають послуги у цій сфері, стикаються з великою кількістю проблем, зокрема з неможливістю застосування механізмів захисту права власності та з неврахуванням особливостей природи віртуальних активів в чинній податковій системі [39, с. 162-163]

На підтвердження зазначеної думки, хочемо зазначити, що важливість визначення вирішить не лише вищезазначені проблеми, а й в цілому створить підґрунтя для правового регулювання віртуальних активів. Влучно щодо цього доповнює Овчаренко А. С.:

незважаючи на існування у світі численних практик використання криптовалют як міри вартості, засобу обміну і накопичення, її складна природа та правова невизначеність не дають змоги ототожнити її з будь-яким із суміжних понять (грошові кошти, валюта, валютна цінність, платіжний засіб, електронні гроші, цінні папери, грошовий сурогат

тощо). Тобто криптовалюти нині перебувають в Україні поза сферою правового регулювання [40, с. 51].

Також, як зазначає С. О. Грицай:

завдяки тому, що з'явиться законодавче регулювання цієї сфери, вони, як мінімум, зможуть захистити свої статки у віртуальних активах, якщо щось трапиться. Новий закон дозволить зробити віртуальні активи цілком легальним та звичним явищем для влади та суспільства. Випадки шахрайства трапляються і в класичній економіці з фіатними грошима, тому не варто думати, що такі ситуації – це проблема виключно віртуальних активів [41, с. 65].

Тому надання правової визначеності віртуальним активам створить можливість для належного використання віртуальних активів у правовому полі, зменшить використання віртуальних законів у незаконних цілях та дасть можливість захистити своє право власності.

Про ще одну важливу перевагу зауважує Пиріжок Ю. Л.:

крім того, перевагами цієї віртуальної валютної системи є: відсутність посередницьких установ, відсутність безпосередньої оплати та розрахункових операцій та відсутність необхідності конвертувати у валюту країни розрахунку. За допомогою біткоїнів ви можете підписувати міжнародні угоди, не враховуючи різниці курсів валют і не сплачуючи податків взагалі [42, с. 352].

Варто погодитись з думкою автора. Дійсно, відсутність третіх установ не перешкоджає для безпосередньої оплати від однієї особи – іншій. Тим більше, що такі перекази, на відміну від банківських переказів, не підлягатимуть оподаткуванню та комісії з боку банків. Також, враховуючи те, що Україна знаходиться в умовах воєнного стану, наразі Постановою Правління Національного Банку України № 18 від 24.02.2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» встановлено заборону здійснювати транскордонні перекази, за винятком окремих випадків [43, п. 14] Так, на практиці зустрічаються непоодинокі випадки коли резиденти України хочуть залучити інвестиції до України для її відбудови у звільнених регіонах у вигляді кредиту чи позики, а потім цю позику чи кредит неможливо повернути через таку існуючу заборону. Тому такі інвестиції не залучаються. Зважаючи на це, як би у національному законодавстві України було встановлено правове регулювання для віртуальних активів, то це сприяло би більш оптимізованому залученню інвестицій, і мало б, як наслідок, поповнення державного бюджету України.

Переходячи до недоліків та проблематики віртуальних активів, які можуть виникнути в процесі визнання віртуальних активів як об'єкту цивільних прав, насамперед варто зазначити про децентралізований характер віртуальних активів. Тобто, віртуальні активи, зазвичай, не регулюються жодним банком або іншою державною установою та відсутній будь-який контроль за операціями, пов'язаними з віртуальними активами, а усі власники віртуальних активів рівні у своїх правах і немає жодних привілеїв для будь-кого з них. В. І. Захарченко визначає децентралізований характер як відсутність центрального банку, а тому кожен контрагент може перевести гроші іншому контрагенту без посередників – банків і платіжних систем і тому жодна з банківських установ не має можливості отримати комісію за здійснення операцій з цими грошима [44, с. 47]. Більшість науковців відносять децентралізований характер віртуальних активів лише до їх переваг, однак на нашу думку такий підхід є неправильним. З одного боку, децентралізований характер віртуальних активів, як було згадано раніше, дозволяє здійснювати переказ коштів без залучення третіх. Однак, з іншого боку, врегулювання операцій з віртуальними активами важливо для визнання їх як об'єктів цивільних прав, які наразі існують поза правом. Згідно з положеннями ч. 1 ст. 178 ЦК України, об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту. Наразі віртуальні активи, згідно з законодавством вже активно залучаються для використання у межах цивільного обороту України, однак досі вони не є їх повноправним об'єктом, зважаючи на відсутність змін у правовому регулюванні віртуальних активів.

Також, важливо вказати про такий недолік і проблему як анонімність віртуальних активів, що створює проблеми з визначенням власника віртуальних активів. Анонімність, як ознака віртуальних активів, передбачає відсутність будь-якої можливої інформації про володільця віртуальних активів. Існує інформація лише про віртуальний електронний гаманець на якому перебувають віртуальні активи. Як зазначає В. Скрипник:

анонімність транзакцій забезпечується тим, що публічними стають лише дані про транзакцію, без якої-небудь прив'язки до особистості її учасників. Віртуальні грошові

одиниці зберігаються у віртуальному гаманці, розміщеному або на персональному комп'ютері користувача, або на віддаленому серверові. Втрата гаманця з різних причин (втрата комп'ютера, його крадіжка, несправність жорсткого диска) позбавляє власника віртуальних грошей, що зберігаються в цьому гаманці [45, с. 40].

Згідно з зазначеною думкою, варто зробити висновок про те, що повна анонімність власників створює можливість для використання віртуальних активів для незаконних цілей. При цьому створюються значні проблеми для контролю держави за здійсненням будь-яких операцій, пов'язаних з віртуальними активами. Держава не може відслідковувати на підставі чого були проведені відповідні розрахунки, навіть якщо будуть зміни у законодавстві і держава буде регулювати відносини з віртуальними активами. В такому випадку, треба вимагати від фінансових ринків при реєстрації власників віртуальних активів зазначення персональних даних і створення можливості верифікації даних за допомогою технологій зв'язку з банком, що вже відбувається в нашій країні. Альтернативним варіантом вирішення цього недоліку є створення персональних державних програм для придбання віртуальних активів при співпраці з міжнародними фінансовими ринками. На підтвердження цього звертають увагу Думчиков М. О., Куліш А. М.:

анонімність та фактична відсутність нормативного регулювання цих активів ускладнюють виявлення та переслідування корупційних схем, в той час як їхнє використання для відмивання коштів створює значний ризик для національної безпеки. Зокрема, міжнародний аспект корупційних схем, пов'язаних з використанням віртуальних активів, ускладнює боротьбу з цими явищами та вимагає співпраці між державами [46, с. 2].

Беручи до уваги вказану думку, анонімність ускладнює будь-які операції з віртуальними активами, у тому числі проведення будь-яких транскордонних переказів. Тому, на нашу думку, при встановленні правового регулювання щодо віртуальних активів варто звернути увагу на дану ознаку та передбачити процедуру ідентифікації для правомірного використання віртуальних активів.

Про наступний недолік зазначає Пиріжок Ю. Л.: «до недоліків можна віднести те, що ця валюта не контролюється жодним офіційним агентством і тому вважається ненадійною. Експерти кажуть, що багато людей ризикують, купуючи гроші. Наразі, навіть якщо суд втратить ваші заощадження, це не може вам допомогти» [42, с. 352]. З огляду на це, постає питання наскільки ми можемо довіряти біржам та іншим платформам, де розміщені віртуальні активи. Ніяка

держава їх не контролює, вони перебувають лише у контролі розробників, яким ніщо не заважає в один момент просто зникнути, закрити будь-кому доступ до своїх рахунків, забрати всі гроші та просто зникнути і ніякий орган не поверне коштів особам, які вони зберігали у вигляді віртуальних активів.

Останнім, але не менш важливим недоліком віртуальних активів, як об'єкта цивільних прав, є неможливість визначення єдиного підходу до його розуміння як об'єкта цивільних прав через його як нематеріально-правову основу, так і навпаки матеріально-правову. Як зазначає Некіт К. Г.:

Отже, українська концепція права власності допускає застосування правових фікцій з метою спрощення цивільного обігу, коли об'єктами права власності визнаються блага, що не мають матеріального змісту, але визнаються майном. Криптовалюта за своїми властивостями та ознаками дуже нагадує рід матеріального світу з тією лише відмінністю, що існує у віртуальній реальності та не має матеріального змісту [16, с. 55].

Дійсно, слід визнати, що віртуальні активи, як об'єкт цивільних прав, за всіма своїми ознаками нагадує рід матеріального світу, за виключенням того, що вона існує у формі сукупності електронних даних. В цьому і полягає основна проблема віртуальних активів при визнанні їх об'єктом цивільних прав. Відтак, визнання віртуальних активів як об'єкта цивільних прав залежить від надання їй певного правового визначення і вектору його розвитку в цивільному праві саме як окремого об'єкта цивільних прав.

Отже, у сукупності переваги, недоліки та проблеми віртуальних активів як об'єктів цивільних прав дають можливість зробити системний аналіз запропонованого явища та надати йому правову оцінку, усебічно дослідивши його. Так, переваги надають нам знання про сильні сторони віртуальних активів та показують в чому їх привілеї над фіатними грошима та банківськими переказами. А недоліки та проблеми демонструють слабкі сторони віртуальних активів та вказують на необхідні зміни щоб ці слабкі місця виправити при встановленні їх правового регулювання. Також, це демонструє де є простір для використання віртуальних активів для різного роду маніпуляцій, а також вказує на помилки у вже існуючому правовому регулюванні віртуальних активів та прогалини щодо них у законодавстві.

Висновки до розділу 2:

Отже, сучасний стан правової визначеності віртуальних активів у контексті поняття та ознак об'єктів цивільних прав свідчить про віртуальні активи залишаються без правового регулювання та юридично невизначеними. Однак, відповідно до останніх змін до ЦК України вказують на те, що віртуальні активи слід відносити до цифрових речей. Зважаючи на аналіз поняття та ознак віртуальних актив, стверджуємо що законодавець правильно відносить віртуальні активи до цифрових речей. Ознаки віртуальних активів розкривають їх сутність та спрямованість для правового регулювання. Ознаками віртуальних активів є: а) існування їх у цифровому просторі; б) існування у цивільних правовідносинах; в) майнова вартість; г) виражені сукупністю цифрових даних в електронній формі; д) можливість визнання платіжним засобом у майбутньому; е) можуть використовуватись для проведення певних розрахункових операцій; є) можуть використовуватись для торгівлі та обміну. Зазначені ознаки вказують на тісний зв'язок віртуальних активів з цивільним правом, а також їх майнову правову природу та економічний зміст.

Наразі, поняття, яке визначає віртуальний актив у ЦК України як цифрову річ не узгоджується з дефініцією віртуальних активів, запропонованою Законом України «Про віртуальні активи». Однак, зміни які спрямовані врегулювати цю невідповідність пропонуються окремим законопроектом, який виправляє це суперечність положень різних нормативно-правових актів України. Тому аби не допустити в майбутньому такі правові неузгодженості варто звернути увагу на переваги, недоліки та проблеми віртуальних активів, як об'єктів цивільного права.

Перевагами визнання віртуальних активів як об'єктів цивільного права визнаються: а) необхідність захисту права власності на віртуальні активи; б) вирішення проблеми юридичної невизначеності віртуальних активів у законодавстві; в) створення можливості для надходження податків до державного бюджету; г) деценетралізованість, як наслідок зручного та швидкого обміну віртуальних активів при здійсненні транскордонних переказів без залучення третіх осіб.

Недоліками й проблемами визнання віртуальних активів як об'єктів цивільного права є: а) децентралізований характер віртуальних активів, що створює підстави для використання віртуальних активів у незаконних цілях; б) анонімність віртуальних активів; в) складність визначення єдиного підходу до розуміння віртуальних активів; г) відсутність будь-якого правового регулювання з боку держави.

У сукупності переваги, недоліки й проблеми у разі визнання віртуальних активів визначають характер віртуальних активів як об'єкта цивільних прав, що сприяє його удосконаленню з точки зору єдиного підходу до його правової регламентації та правового регулювання.

Керуючись вищесказаним, цивільно-правова характеристика віртуальних активів обтяжена недостатнім дослідженням правової природи віртуальних активів, тому його правове регулювання продовжує свій розвиток та створює можливості для усунення помилок, зроблених раніше при його тлумаченні. Втім, віртуальні активи, навіть без правового регулювання, завжди залишались і є частиною цивільного обороту, але вони завжди перебували поза межами регулювання як об'єкт цивільних прав. Відтак цивільно-правова характеристика та аналіз показує, що віртуальний актив визначений неправильно у Законі України «Про віртуальні активи». Тому відповідні зміни є життєво необхідними для визнання віртуальних активів об'єктом цивільних прав та його використання у цивільно-правовому полі, керуючись відповідними нормативно-правовими актами.

РОЗДІЛ 3.

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

3.1. Державний контроль та нагляд за ринком віртуальних активів

Державний контроль та нагляд є невід'ємною складовою будь-якого суспільно-правового явища. Важливість державного контролю складно недооцінити. Він необхідний для забезпечення життєдіяльності країни відповідно до установлених правил, звичаїв та у порядку встановленому законами України. Державний контроль створює правове регулювання для кожної сфері діяльності, яка може бути використана у незаконних цілях. Однією з таких сфер є сфера ринку віртуальних активів та пов'язані з нею будь-які операції. Наразі, суттєвим постало питання використання ринку віртуальних активів для зберігання грошових коштів. Відповідно, зважаючи на відсутність правового регулювання віртуальних активів, операції з ними не оподатковуються, а будь-яке переведення коштів до віртуальних активів фактично створює «економічну яму», де з одного боку кошти досі перебувають у власності фізичної чи юридичної особи та є частиною утворення державного бюджету країни, а з іншого можуть бути втрачені в будь-який час внаслідок обміну, торгівлі, чи передачі їх іншій особі. З огляду на це, державний контроль та нагляд за ринком віртуальних активів полягає у фінансовому контролі.

Перед тим як розпочати дослідити державний контроль та нагляд за ринком віртуальних активів варто надати розуміння, що ж саме розуміється під поняття фінансовий контроль та у чому він полягає. На думку Жадана Т. А.:

систематизація та узагальнення існуючих підходів до визначення сутності категорії «контроль» дозволяє уточнити її зміст, який як функція управління представляє собою сукупність форм, методів, інструментів та процедур контролю, за допомогою яких суб'єкт контролю одержує інформацію про показники, які характеризують фактичний стан підконтрольного об'єкта, встановлює відхилення цих показників від цільових,

заданих або нормативних, виявляє причини таких відхилень та вживає заходи, спрямовані на їх усунення, недопущення та попередження у майбутньому, з метою підвищення ефективності підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень [47, с. 162-163].

За змістом даного визначення сутність поняття «контроль» полягає у дослідженні будь-якого явища щодо усіх його складових для отримання інформації про показники, які характеризують це явище і дозволяють виявити будь-які відхилення від цих показників та відповідним чином вплинути на них задля виправлення такого відхилення. Отже, «контроль» розкриває будь-яке явище, категорію суспільних відносин як систему яка складається з певних складових, кожна з яких має свій відповідний показник.

Переходячи до державного фінансового контролю, то:

державний фінансовий контроль представляє собою сукупність форм, методів та інструментів контролю, за допомогою яких органи державного фінансового контролю одержують інформацію про фактичний стан справ щодо процесів формування, розподілу і використання державних фінансових ресурсів на всіх рівнях державного сектору економіки, порівнюють отримані дані з цільовими або нормативними вимогами, визначають розміри і причини виявлених відхилень, вживають заходи, спрямовані на їх усунення, недопущення та попередження у майбутньому, з метою підвищення ефективності підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень у сфері управління державними фінансовими ресурсами [47, с. 166].

На відміну від звичайного контролю, державний фінансовий контроль стосується специфічної категорії, а саме державних фінансових ресурсів на всіх рівнях державного сектору. Таким чином, державний фінансовий контроль та нагляд за ринком віртуальними активами спрямований на управління державними фінансовими ресурсами та врегулювання відхилення показників, зважаючи на операції з віртуальними активами.

Аналізуючи зміст контролю та нагляду за віртуальними активами варто звернутись до Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», який визначає, що:

державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг - здійснення державою з метою захисту прав і законних інтересів клієнтів заходів щодо створення та вдосконалення системи норм, якими визначаються загальні принципи діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, що регулюють діяльність надавачів фінансових та супровідних послуг, встановлюють порядок здійснення нагляду за здійсненням діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, встановлюють відповідальність за порушення законодавства, що регулює відносини між учасниками ринку фінансових послуг [48, ст. 1].

З огляду на це, держава встановлює відповідний порядок для усунення порушень законодавства, що регулює відносини між учасниками ринку фінансових послуг. У тому числі це стосується і ринку віртуальних активів. За змістом цього закону такі функції виконує Національний банк України або Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку згідно з розподілом повноважень, визначеним цим Законом (далі – Регулятор, відповідно до Закону) [48]. Відповідно до ст. 21 вищезгаданого Закону України, метою державного регулювання та нагляду за діяльністю з надання фінансових та супровідних послуг є забезпечення захисту законних інтересів клієнтів, сталого розвитку і стабільності фінансового ринку, а також створення сприятливих умов для розвитку економіки України і належного конкурентного середовища на фінансовому ринку. Серед основних завдань, які виконує регулятор для досягнення мети державного регулювання та нагляду є:

- 3) забезпечення ефективності та цілісності ринку фінансових послуг, створення сприятливих умов для його розвитку та функціонування;
- 8) забезпечення фінансової стабільності та недопущення накопичення системного ризику у фінансовій системі;
- 9) додержання учасниками ринку фінансових послуг вимог законодавства України;
- 10) контроль за прозорістю та відкритістю функціонування ринку фінансових послуг.

Беручи до уваги такі завдання, Регулятор здійснює державний контроль та нагляд щодо ринку віртуальних активів задля забезпечення фінансової стабільності, додержання вимог законодавства України та контролює прозорість та відкритість, що дозволяє Регулятору впливати певним чином на ринок, навіть без належного правового регулювання. Зокрема, тут можна говорити про постанови Національного банку України, якими можуть здійснюватися регулювання операцій з віртуальними активами.

Також, Законом України «Про віртуальні активи» передбачено, що державне регулювання ринку віртуальних активів передбачає здійснення державою в особі Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національного банку України комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком віртуальних активів, регулювання правил функціонування постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, а також заходів щодо запобігання і

протидії зловживанням і порушенням на ринку віртуальних активів [17, ст. 16]. Для здійснення такого контролю вищезгаданим законом передбачається формування та забезпечення реалізації державної політики щодо розвитку і функціонування ринку віртуальних активів, сприяння адаптації законодавства про віртуальні активи до міжнародних стандартів, а також інших завдань, передбачених ч. 2 ст. 16 Закону України «Про віртуальні активи», які за своїм змістом відображають завдання Регулятора, передбачені Законом України «Про фінансові послуги та фінансові компанії».

Таким чином, на сьогодні державний контроль та нагляд за віртуальними активами здійснюється на підставі Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», оскільки Закон України «Про віртуальні активи» ще не набрав чинності. Відповідні державні органи, керуючись положеннями національного законодавства, реалізують свої повноваження з нагляду та контролю ринку віртуальних активів. Тобто, Національний банк України разом з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку здійснює контроль та нагляд за ринком віртуальних активів з метою встановлення фінансових правопорушень, пов'язаними з передачею, обміном та торгівлею віртуальними активами. Відтак, хоч заборона проводити операції з віртуальними активами прямо законодавством не передбачена, держава в особі відповідних органів здійснює контроль та нагляд щодо них задля запобігання використанню грошових коштів у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та ведення будь-якої іншої діяльності.

3.2. Оподаткування віртуальних активів. Сучасні пропозиції та досвід зарубіжних країн

Оподаткування – це важливий процес надходження коштів до державного бюджету країни від громадян її країни, а також іноземців, що перебувають на території цієї країни та користуються її товарами та/або послугами. Завдяки цьому процесу держава створює фінансові ресурси держави, які потім вона може

використати на розбудову країни, збільшення виплат пенсіонерам, підтримку громадського транспорту у належному стані та розвиток міст, тощо. Таким чином, оподаткування сприяє підтримання належного рівня життєдіяльності та функціонування держави як єдиного цілого механізму.

Оподаткування операцій з віртуальними активами є однією з важливих складових встановлення правового регулювання віртуальних активів. Насправді, оподаткування слід вважати метою встановлення правового регулювання віртуальних активів. Так, більшість країн світу, намагаються якомога скоріше надати правове регулювання віртуальним активам аби оподатковувати операції з ними.

Їхнє оподаткування в першу чергу сприятиме зменшенню тіньових операцій з віртуальними активами, пов'язаними з: ухиленням від сплату податку при отриманні грошових коштів за наданий товар чи послуги; відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом; корупцією. Зважаючи на це, варто дослідити зарубіжний досвід щодо встановлення оподаткування операцій з віртуальними активами та проаналізувати положення національного законодавства.

Загальновідомо, що через відсутність правового регулювання в Україні операції з віртуальними активами не оподатковуються. Приймаючи це до уваги, громадяни України підсвідомо зберігають кошти у криптовалюти, а також поширеною є практика щодо отримання заробітної плати у вигляді перерахування криптовалюти на відповідний рахунок фізичної особи. Тому, правове регулювання оподаткування віртуальних активів є крайньою необхідністю задля підтримки належного рівня доходу до державного бюджету України.

На щастя, відповідні зміни пропонуються Проектом Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів» в Україні № 10225-1 від 17.11.2023 року. По-перше, цей законопроект пропонує внесення класифікації віртуальних активів до Закону України «Про віртуальні активи» на підставі наводить згадану класифікацію і в Податковому кодексі України, а саме згадуються: базовий актив; віртуальний актив; віртуальний актив, визначений індивідуальними ознаками; інвестиційний актив; службовий токен; токен з прив'язкою до активів; токен електронних грошей. Така

класифікація дає можливість враховувати їх правову та економічну природу при здійсненні будь-яких операцій з ними.

Водночас така класифікація не впливає на ставку оподаткування для кожного виду віртуальних активів. Для усіх віртуальних активів згаданим законопроектом пропонується ставка у розмірі 18 відсотків – для інвестиційного прибутку від операцій з віртуальними активами. При цьому автори законопроекту передбачають, що:

тимчасово, починаючи з дати набуття чинності цим Законом, протягом трьох перших звітних років від дати набуття чинності цим Законом для інвестиційного прибутку від операцій з віртуальними активами застосовуються ставки податку на доходи фізичних осіб – 5 відсотків, а протягом наступних п'яти звітних років – 9 відсотків. Право на ставки, передбачені цим пунктом, матимуть ті платники податку на доходи фізичних осіб, сума інвестиційного прибутку від операцій з віртуальними активами яких не перевищує 7 млн. грн. протягом одного звітного року [23, с. 17].

Таким чином, автори законопроекту пропонують вводити ставку на рівні 18 відсотків не одразу, а лише з плином зазначених 8 років, для гармонічного оподаткування та звикання суспільства до сплати податків за проведення операцій з віртуальними активами. Доречно зазначити, що законопроектом пропонується введення податку лише на прибуток з операціями від віртуальних активів. При цьому не визначається, коли дохід від віртуальних активів слід вважати прибутком, і чи стосується це будь-якого зарахування здійсненого на банківський рахунок фізичної чи юридичної особи.

Однак, на нашу думку, введення такого оподаткування гармонічно буде застосовано до проведення зазначених операцій і відповідає положенням інших законів України. При цьому, запропоноване правове врегулювання не прирівнює операції з оподаткування віртуальних активів, до операцій з оподаткування інших економічних благ, як це може бути, виходячи з досвіду зарубіжних країн. Українським законодавством буде чітко встановлено оподаткування саме операцій з віртуальними активами, якими визначатиметься цифрова річ, що є об'єктом цивільних прав. Тому у запропонованих змінах ми вбачаємо структуровану модель оподаткування, яка сприятиме надходженню коштів до державного бюджету України.

Переходячи до зарубіжного досвіду варто визначити, що однозначного підходу до оподаткування, як і до правового регулювання у праві зарубіжних країн не існує. Тому у кожній окремій правовій системі оподаткування віртуальних активів здійснюється по-різному. Наприклад, Швеція ще у 2013 році розглядала оподаткування віртуальних активів:

у Швеції відсутні будь-які спеціальні закони, які стосуються регулювання ринку віртуальних валют. Шведське податкове агентство у 2013 році опублікувало попередню ухвалу щодо оподаткування ПДВ операцій з віртуальними валютами. У зазначеній постанові зазначалося, що торгівля віртуальними валютами не підлягає оподаткуванню ПДВ. Однак наголошувалося, що відповідні операції підпадають під регулятивну дію актів Шведського управління фінансового нагляду, адже такі операції належать до валютних відносин [49, с. 148].

Так Швеція одразу зазначила що податок на додану вартість не застосовується до операцій з віртуальними активами, з чим ми абсолютно погоджуємось. Оскільки за своєю правовою природою віртуальний актив не є товаром чи послугою з фіксованою ціною, тому застосування податку на додану вартість прирівнювалось би до неправильного усвідомлення змісту віртуальних активів.

Натомість у Німеччині не виокремлюють оподаткування операцій з віртуальними активами:

наприклад, у Німеччині віртуальні активи підпадають під поняття «інші економічні блага» та дохід від операцій з віртуальними активами оподатковується за ставками, що визначаються на засадах прогресивної шкали оподаткування - від 0 % до 45 %. При цьому ставка оподаткування залежить від двох факторів: сімейного стану(одружений/неодружений) та розміру доходу. Витрати на придбання криптовалют можуть бути враховані для цілей зменшення бази оподаткування [50, с. 926].

Німеччина пішла більш простим шляхом та зарахувала віртуальні активи до «інших економічних благ» за умови відсутності правового регулювання віртуальних активів. Цей підхід нам видається простим, але ефективним, оскільки внесення декількох змін до податкового законодавства, які передбачатимуть віднесення віртуального активу до категорії «інші економічні блага» дозволить проводити оподаткування операцій з віртуальними активами без встановлення чіткого правового статусу віртуальних активів та виокремлення їх серед інших економічних благ.

Законодавство Австралії пішло іншим шляхом та застосувало підхід схожий до українського: «так, операції (продаж, торгівля, обмін тощо) з криптовалютами оподатковуються податком на приріст капіталу, у тому числі операції з конвертації

однієї криптовалюти в іншу» [50, с. 928]. Аналогічно до українського підходу щодо операцій з віртуальними активами застосовується податок на приріст капіталу. Також прослідковується:

що ж стосується оподаткування криптовалют, то слід відмітити, що у 2014 році Податкова служба Австралії звернулася до провідних криптовалютних підприємців з повідомлення про те, що прибуток та дохід, які отримані від угод з цифровими валютами, обкладається податком на прибуток (Corporate Tax) та податком на доходи фізичних осіб (Income Tax) [51, с. 265].

За цим підходом оподатковується не лише прибуток, а й дохід, який отримується вже від угод з цифровими валютами, та також до цього застосовується податок на доходи фізичних осіб. Ми вважаємо, що такий підхід до оподаткування може спричинити прецеденти пов'язані з подвійним оподаткуванням зазначених операцій, тому вбачаємо за правильне використовувати лише один вид податку до однієї операції, пов'язаної з віртуальними активами.

Отже, як прослідковується з міжнародного досвіду відсутній єдиний підхід до оподаткування операцій з віртуальними активами. Влучно щодо цього зазначають Кобильник Д. А., Крамар В. О.:

світовий досвід показує, що регулювання здебільшого здійснюється фрагментарно, але слідує загальним тенденціям, зокрема те, що віртуальні валюти не мають юридичного статусу законного платіжного засобу в жодній країні. Крім того, більшість держав реалізують правові норми щодо обігу віртуальних активів у подібному напрямку. Серед них: боротьба з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, оподаткування операцій з віртуальними активами, використання віртуальних активів для залучення інвестицій, включаючи маркетинг і ліцензування пов'язаної діяльності [50, с. 929].

Власне таким чином, оподаткування проводиться з метою зменшення будь-якого негативного ефекту від операцій з віртуальними активами. Визначення методу оподаткування та виду податку проводиться на підставі правового регулювання віртуальних активів національним законодавством відповідної країни. Насамперед це залежить від наданого статусу віртуальним активам та врахування правової природи такого об'єкта при розробленні положень щодо його оподаткування.

Загальна тенденція щодо оподаткування операцій з віртуальними активами свідчить про те, що переважно застосовується податок на прибуток для такого роду операцій. Також може бути використаний підхід який визначає віртуальний актив

іншим економічним благом. Водночас, в будь-якому випадку не застосовується податок на додану вартість, зважаючи на правову природу віртуальних активів.

3.3. Шляхи вдосконалення правового регулювання віртуальних активів

На сьогодні віртуальний актив варто вважати малодослідженим явищем, зважаючи на відсутність єдиного підходу до його правового регулювання. Так, шляхи для вдосконалення їх правового регулювання є досить широкими, де можуть бути застосовані абсолютно різні підходи до розвитку та покращення їх використання у правовому полі.

Перше, на що варто звернути увагу, це можливість віртуальних активів стати повноцінним платіжним засобом. Наразі існує лише один прецедент, де віртуальні активи є законним платіжним засобом. Відповідні зміни були проведені у Сальвадорі з метою «виходу з тіні» усіх існуючих грошових активів.

Наразі таке вдосконалення в Україні неможливе, зважаючи на чинні положення національного законодавства, які визначають що гривня як грошова одиниця України є законним платіжним засобом в Україні, приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України для проведення платіжних операцій та розрахунків [29, ст. 3]. Однак, у майбутньому віртуальні активи мають усі шанси стати платіжним засобом, зважаючи на їх популярність серед користувачів.

Другим аспектом вдосконалення правового регулювання віртуальних активів варто відзначити надання більш ґрунтовного тлумачення віртуального активу як об'єкта цивільних прав у ЦК України. Зокрема варто передбачити критерії, що визначатимуть можливість визначення певного набору цифрових даних віртуальним активом та положення щодо механізму передачі, обміну, торгівлі, зберігання та використання віртуальних активів. Також, слід розглянути положення, які стосуються спадщини, оскільки в найближчому майбутньому ми зіткнемось з проблемою коли померла особа залишить спадок відповідним особам у вигляді віртуальних активів.

Третім аспектом є повний перегляд Закону України «Про віртуальні активи». Зокрема варто повністю переглянути правовий статус віртуальних активів, проведення правочинів з віртуальними активами та узгодження їх з положеннями ЦК України. Особливо варто звернути увагу на відсутність класифікації віртуальних активів, а види, які пропонуються Проектом Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів» в Україні № 10225-1 від 17.11.2023 року не виділяють такий вид, як криптоактив.

Четверте – встановити перелік правопорушень щодо операцій з віртуальними активами. Як зазначають Кибиш І. В. та Лугіна Н. А.:

серед кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням криптовалюти, крім вже зазначеного незаконного збагачення, варто виділити небезпеку вчинення таких правопорушень як шахрайські операції зі створення фінансових пірамід, можливість здійснення незаконних анонімних транзакцій, незаконна легалізація (відмивання), фінансування торгівлі забороненими об'єктами та людськими органами та інші. Тому діяльність щодо запобігання правопорушенням, пов'язаним із використанням криптовалюти, повинна бути надзвичайно різноманітна, зважаючи на те, що порушення обігу криптовалюти з часом будуть проникати у всі більші сфери суспільного життя, та потребуватимуть адекватних заходів. Виходячи з подальших напрямів запобігання правопорушенням, пов'язаним із використанням криптовалюти, у відповідних ланках правової системи України повинно бути налагоджено комплексні заходи запобігання [52, с. 289].

Тому встановлення комплексних заходів запобігання разом з переліком правопорушень щодо операцій з віртуальними активами дозволить зменшити кількість вчинення незаконних дій та розкриє правову природу віртуальних актив як інструмента для проведення незаконних операцій.

П'яте – адаптація законодавства України щодо віртуальних активів до правил MiCA (Markets in Crypto-Assets) [11] та застосування цих правил для встановлення правового регулювання віртуальних активів в Україні. Це дозволить Україні та іншим членам ЄС досягти єдності у підході до визначення правового регулювання віртуальних активів та сприятиме сприятливому використанню віртуальних активів при укладанні договорів.

Шостий шлях для вдосконалення правового регулювання віртуальних активів це ліквідація недоліків віртуальних активів, зокрема встановлення ідентифікації осіб,

щоб можливим було відслідкувати осіб, що здійснили операцію з віртуальними активами. Як зазначає Лук'янчук Р. В.:

за таких умов у світових масштабах криптоіндустрія стрімко та динамічно розвивається. Проте, багатьом експертам не імponує непрозорість сучасного ринку криптовалют, яка не дозволяє відслідкувати, звідки прийшли інвестиції та відсутність довіри до віртуальних валют. Тобто одночасно криптовалюта є інструментом для приховування операцій, на які не можна поширити будь-які обмеження [53, с. 74].

Отже, прозорість ринку забезпечить розвиток віртуальних активів в цілому, а щоб забезпечити прозорість варто здійснити правове регулювання щодо анонімності віртуальних активів.

Також, в цьому аспекті слід згадати і про децентралізованість віртуальних активів. Створення окремої установи, яка буде регулювати операції з віртуальними активами також сприятиме прозорості ринку. Тому повністю погоджуємось з думкою Лук'янчука Р. В., що: «в цьому контексті важливим аспектом є вивчення останніх законодавчих ініціатив, які схвалюються у різних державах світу з метою врегулювання сфери обігу віртуальних активів» [53, с. 74].

Отже, правове регулювання віртуальних активів потребує значного доопрацювання для того щоб було можливим забезпечити реалізацію усіх релевантних прав людини при здійсненні будь-яких операцій з віртуальними активами.

Шляхи вдосконалення свідчать про слабкі сторони правового регулювання віртуальних активів як в Україні, так і поза її межами. Врегулювання цих слабких сторін дозволить більш ґрунтовно дослідити правову природу віртуального активу та значно зменшити використання віртуальний активів для різного роду маніпуляцій.

Висновки до розділу 3:

Підсумовуючи, державний контроль та нагляд за ринком віртуальних активів здійснюється Національним банком України разом Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Здійснення такого контролю перешкоджає здійсненню фінансових правопорушень та сприяє усебічному розвитку фінансового стану

віртуальних активів в Україні. Однак, відсутність чинного законодавства щодо віртуальних заважає цим органам повноцінно здійснювати свою діяльність. У своїй діяльності ці органи змушені керуватись положеннями загального законодавства про державний фінансовий контроль, а не користуватись положеннями Закону України «Про віртуальні активи».

Оподаткування віртуальних сприятиме надходженню коштів до державного бюджету. Беручи до уваги досвід зарубіжних країн, більшість країн схиляється до встановлення податку на прибуток для операцій з віртуальними активами. Україна також слідує такому підходу і відповідним законопроектом пропонується встановити саме податок для інвестиційного прибутку від операцій з віртуальними активами. При цьому, передбачається динамічна ставка податку, яка буде поступово збільшуватись відповідно до визначених строків.

На сьогодні вбачається велика кількість шляхів до вдосконалення правового регулювання, а саме: а) можливість віртуальних активів у майбутньому стати повноцінним платіжним засобом; б) повноцінне розкриття віртуальних активів у Цивільному кодексі України; в) оновлення Закону України «Про віртуальні активи»; г) встановлення переліку правопорушень щодо операцій з віртуальними активами; д) адаптація законодавства України до правила МіСА; е) усунення недоліків та проблем віртуальних активів. У сукупності ці все правові шляхи дають розуміння, що правове регулювання віртуальних активів потребує значного удосконалення та усебічного дослідження його правової природи, використання та змісту.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження аналізу теоретичних напрацювань, законодавства України та правового регулювання окремих зарубіжних держав, враховуючи поставлені завдань, можна зробити наступні висновки:

1. Перші згадки про дослідження поняття «віртуальні активи» слід пов'язувати з появою мережі Bitcoin у 2009 році та статтею Сатоші Накомото про цифрові валюти, де вперше було описано децентралізовану систему електронної валюти. З тих пір віртуальні активи пройшли довгий шлях для того щоб сьогодні бути окремим об'єктом цивільного права, який потребує правового регулювання. Одним з визначальних років для тлумачення віртуальних активів стала Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року яке вперше надало повноцінне тлумачення віртуальній валюті. У 2020 році Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей було виокремлено категорію «віртуальні активи», яка розглядала їх як майно, доходи, кошти або інші активи чи іншу відповідну вартість. Це дало поштовх поглянути на віртуальні активи не лише з боку валюти чи платіжного засобу. Тому, на сьогодні віртуальні активи переважно визначаються як захищене криптографічним шифром цифрове представлення вартості, створене за використання технології розподіленого реєстру, яке може бути використане як засіб обміну, торгівлі та зберігання грошових активів у цифровому середовищі.

2. Єдиного підходу до визначення віртуальних активів не досягнуто в межах національного законодавства України. Для встановлення правового регулювання віртуальних активів в Україні було здійснено декілька спроб, що підтверджується відповідними законопроектами. Однак, жоден з них не описував віртуальний актив, враховуючи усі його ознаки, тому ці законопроекти не були прийняті. Зважаючи на це, віртуальний актив продовжує залишатись юридично невизначеним, з огляду на те що Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX від 17.02.2022 року досі не набрав чинності. Також, у згаданому Законі правове визначення є суперечливим і потребує внесення змін. Удосконалення цього закону полягає в: а) наданні чіткого

узгодженого з іншими нормами законодавстві визначення; б) прийнятті необхідних змін у законодавстві для заповнення можливих прогалин, які виникатимуть в процесі здійснення будь-якої діяльності з віртуальними активами; в) дослідженні усіх особливостей і їх врахування при здійсненні тлумачення віртуальних активів; г) врахування досвіду зарубіжних країн; д) дослідженні кожного виду віртуальних цінностей на їх предмет правового регулювання, врахування їх відмінностей.

3. Досвід окремих зарубіжних країн також свідчить про відсутність єдиного підходу до правового регулювання віртуальних активів. У національному законодавстві окремих зарубіжних країн віртуальні активи переважно визначаються як цифрове представлення вартості, яке не є платіжним засобом, але може передаватися, зберігатися або торгуватися в електронному вигляді. Зважаючи на це, тлумачення віртуальних активів є проблемним питанням.

Тому законодавці різних країн прагнуть надавати елементарне визначення віртуальних активів для того, щоб власники активів мали можливість вільно користуватись, володіти і розпоряджатися своєю власністю.

4. З огляду на поняття та ознаки об'єктів цивільних прав віртуальний актив залишається юридично невизначеним поняття з огляду на сумнівну дефеніцію віртуальних активів у Законі України «Про віртуальні активи» № 2074-ІХ від 17.02.2022 року, оскільки віртуальний актив не може бути віднесений до будь-якого з нематеріальних благ через свою майнову складову. Зважаючи на це визначення, Верховною радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» № 3320-ІХ від 10.08.2023 року, яким вводиться поняття цифрова річ, яка за своїм змістом є благом, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Цими змінами також було одразу передбачено що віртуальні активи є цифровою річчю та змінено склад об'єктів цивільних прав, до яких тепер відноситься і цифрова річ. Таким чином, ЦК України наразі прямо передбачено, що віртуальні активи є об'єктом цивільних прав, проте змін досі потребує Закон України «Про віртуальні активи». З огляду на цю проблему, у Верховній Раді України вже зареєстровано Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та

інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні» № 10225-1 від 17.11.2023 року, яким пропонується внести зміни до терміну «віртуальний актив» замінивши «нематеріально благо» на «різновид цифрової речі».

5. Переваги, недоліки та проблеми віртуальних активів як об'єктів цивільних прав дають можливість зробити системний аналіз запропонованого явища та надати йому правову оцінку, усебічно дослідивши його та внести зміни у законодавство. До переваг варто віднести: а) необхідність захисту права власності на віртуальні активи; б) вирішення проблеми юридичної невизначеності віртуальних активів у законодавстві; в) створення можливості для надходження податків до державного бюджету; г) децентралізованість, як наслідок зручного та швидкого обміну віртуальних активів при здійсненні транскордонних переказів без залучення третіх осіб. Натомість недоліками та проблемами права є: а) децентралізований характер віртуальних активів, що створює підстави для використання віртуальних активів у незаконних цілях; б) анонімність віртуальних активів; в) складність визначення єдиного підходу до розуміння віртуальних активів; г) відсутність будь-якого правового регулювання з боку держави.

6. Державний контроль та нагляд за ринком віртуальних активів здійснює Національний банк разом Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, керуючись положеннями Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії». Проведення контролю та нагляду цими установами ускладнюється, тим що Закон України «Про віртуальні активи», який на набрав чинності, прямо передбачає здійснення державного контролю та нагляду за віртуальними активами. В той час, як Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» встановлює загальний обов'язок на здійснення таких дій, не конкретизуючи, що це стосується у тому числі і віртуальних активів. Загалом, державний контроль та нагляд здійснюється задля забезпечення фінансової стабільності, додержання вимог законодавства України та контролює прозорість та відкритість, що дозволяє відповідним установам впливати на ринок, відповідно до наданих повноважень.

7. Оподаткування віртуальних активів чинним законодавством України не передбачено. Зважаючи на це, поширеною є практика використання криптовалютних

рахунків для отримання заробітної плати без оподаткування, що створює проблеми для державного бюджету України. Однак, зміни які встановлюватимуть оподаткування пропонуються зареєстрованим вже Проектом Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів» в Україні № 10225-1 від 17.11.2023 року. Цим законопроектом пропонується ставка у розмірі 18 відсотків – для інвестиційного прибутку від операцій з віртуальними активами. Але така ставка буде вводитись гармонічно. Протягом перших трьох звітних років з дати набуття чинності запропонованим законопроектом буде встановлена ставка на рівні 5 відсотків, а протягом наступних п'яти звітних років – 9 відсотків.

Сучасні пропозиції та досвід зарубіжних держав свідчать про те, що переважно країни встановлюють податок на прибуток (капітал) для оподаткування операцій з віртуальними активами. Однак, є і правові системи де операції з віртуальними активами відносять до категорії «інші економічні блага» і оподатковують за ставкою для таких благ.

На нашу думку, модель оподаткування з податком на інвестиційний прибуток більше підходить для нашої податкової системи, оскільки запропоноване правове врегулювання не прирівнює операції з оподаткування віртуальних активів, до операцій з оподаткування інших економічних благ, що сприяє встановленню більш прозорого правового регулювання віртуального активу як окремого економічного блага.

8. Зважаючи на той факт, що віртуальні активи є малодослідженим явищем, є велика кількість шляхів для вдосконалення їх правового регулювання, а саме такі:

- а) можливість віртуальних активів стати повноцінним платіжним засобом;
- б) повноцінне розкриття віртуальних активів у Цивільному кодексі України;
- в) оновлення Закону України «Про віртуальні активи»; г) встановлення переліку правопорушень щодо операцій з віртуальними активами; д) адаптація законодавства України до правила MiCA; е) усунення недоліків та проблем віртуальних активів. У сукупності ці шляхи для удосконалення дають нам з'ясувати які сфери використання віртуальних активів потребують удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Rose C. The Evolution Of Digital Currencies: Bitcoin, A Cryptocurrency Causing A Monetary Revolution. *International Business & Economics Research Journal*. 2015. Vol. 14, No 4. P. 617 – 621.
2. Казначеева Д. В., Дорош А. О. Криптовалюта: проблеми правового регулювання. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2020. № 2(23). С. 170 – 176.
3. Бабінська С.Я. Технологія блокчейн в аудиті: сучасний стан та перспективи застосування. *Економіка та суспільство: електрон. наук. фахове вид.* 2022. Вип. 36. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1151/1109> (дата звернення: 15.04.2024 року).
4. Бруханський Р. Блокчейн vs розподілений реєстр. Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Тернопіль, 25 жовт. 2018 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 51 – 53.
5. Урбанович В.А., Яковишина Н.А. Криптовалюта в Україні та в світі: стан, регулювання і перспективи. *Молодий вчений*. 2018. № 5(57). С. 334 – 337.
6. Смерічевський С.Ф., Суздалева О.С. Світовий досвід регулювання криптовалюти. *Держава та регіони*. 2020. № 6. С. 15 – 19.
7. Михайловський В. І., Костюк О. В. Визначення поняття «криптовалюти»: міжнародний досвід. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Т. 2. Вип. 1. С. 226 – 231.
8. Про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС: Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30.05.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text (дата звернення: 15.04.2024 року).
9. FATF. 12-month Review Of The Revised FATF Standards On Virtual Assets And Virtual Asset Service Providers. 2020. 24 p. URL: <https://www.fatf->

[gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/12-Month-Review-Revised-FATF-Standards-Virtual-Assets-VASPS.pdf](https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/12-Month-Review-Revised-FATF-Standards-Virtual-Assets-VASPS.pdf) (дата звернення: 15.04.2024 року).

10. Грицай С. О. Криптовалюта – чи може бути правовою дефініцією? *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 2. С. 92 – 97.

11. On Markets In Crypto-assets, And Amending Regulations (EU) № 1093/2010 And (EU) № 1095/2010 And Directives 2013/36/EU And (EU) 2019/1937: Regulation (EU) 2023/1114 Of The European Parliament And Of Council Of 31 May 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1114> (дата звернення: 15.04.2024 року).

12. Про обіг криптовалюти в Україні: Проект Закону від 06.10.2017 р. № 7183. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684 (дата звернення: 15.04.2024 року).

13. Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні: Проект Закону від 10.10.2017 р. № 7183-1. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710 (дата звернення: 15.04.2024 року).

14. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні: Проект Закону від 14.09.2018 р. № 9083. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597 (дата звернення: 15.04.2024 року).

15. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами: Проект Закону від 15.11.2019 р. № 2461. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67423 (дата звернення: 15.04.2024 року).

16. Некіт К. Г. Віртуальні активи як різновид цифрових речей. *Часопис цивілістики*. 2022. № 45. С. 53 – 57.

17. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 51.

18. Старинський М.В., Корощенко К.Р. Проблемні питання визначення поняття «віртуальні активи». *Академічні візії*. 2022. № 12. С. 1 – 8.
19. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
20. Грицай С. О. Поняттєвий ряд – віртуальні активи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 70. С. 313 – 317.
21. Некіт К. Г. Розвиток правового регулювання обігу віртуальних активів (криптовалют) в Україні. *Часопис цивілістики*. 2021. № 44. С. 45 – 51.
22. Про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав: Проект Закону від 17.12.2021 № 6447. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/38588> (дата звернення: 09.05.2024 року).
23. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні: Проект Закону від 17.11.2023 р. № 10225-1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232> (дата звернення: 15.04.2024 року).
24. Ушинкіна О. А. Концептуальні підходи до визначення поняття «віртуальні активи» в Україні та у світі. *Юридичний вісник*. 2022. № 3. С. 70 – 77.
25. Lummis-Gillibrand Responsible Financial Innovation Act (S. 4356 – 117th Congress (2021-2022)) of 07 June 2022. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/4356/text> (дата звернення: 15.04.2024 року).
26. Огляд законодавства щодо регулювання віртуальних активів у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Київ, 2022. 587 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Різне/VirtualAssets.pdf> (дата звернення: 15.04.2024 року).
27. The Money Laundering, Terrorist Financing and Transfer of Funds (Information on the Payer) Regulations 2017. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2017/692/part/2/chapter/1> (дата звернення: 15.04.2024 року).

28. Кудь А.А. Феномен віртуальних активів: економіко-правовий аспект. *International Journal of Education and Science*. 2020. №3. С. 30 – 42.
29. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. №1591-ІХ. *Офіційний вісник України*. 2021. № 62. Ст. 82.
30. Кулик О.І. Ринок віртуальних активів як об'єкт правового регулювання. *Форум права*. 2020. № 4. С. 56 – 63.
31. Мічурін Є.О., Мічурін І.Є. Криптовалюта в Україні: проблеми визнання, визначення правової природи та обмежень. *Форум права*. 2021. № 2. С. 46 – 53.
32. Заїка Ю. Скрипник В. Інформація в системі об'єктів цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №1. С. 240 – 245.
33. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав: Закон України від 10.08.2023 р. № 3320-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text> (дата звернення: 15.04.2024 року).
34. Рішення Дарницького районного суду міста Києва від 24 березня 2016 р., судова справа № 753/599/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56686444> (дата звернення: 15.04.2024 року).
35. Ухвала Київського апеляційного суду від 08 квітня 2021 р., судова справа № 760/3538/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96141770> (дата звернення: 15.04.2024 року).
36. Чумаченко О. Г., Баластрик Л. О. Передумови виникнення криптовалюти. *Наукові праці НДФІ*. 2017. № 4. С. 96 – 99.
37. Постанова Верховного Суду від 16 жовтня 2020 р., судова справа № 820/5120/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92252875> (дата звернення: 15.04.2024 року).
38. Постанова Харківського окружного адміністративного суду від 13 жовтня 2016 р., судова справа № 820/5120/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/62079235> (дата звернення: 15.04.2024 року).
39. Куриліна О. В., Дублян О. О. Особливості правового регулювання віртуальних активів в Україні. Реалізація державної антикорупційної політики в

міжнародному вимірі : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. Міжнародному дню боротьби з корупцією. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 162 – 163. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/pravova-prosvita/osnovi-antikorupciynogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupciynoyi-tematiki/2019-rik/materiali-iv-mizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi-chastina-2.pdf#page=163> (дата звернення: 15.04.2024 року).

40. Овчаренко А. С. Облік операцій з криптовалютами в Україні: сучасний стан і перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Т. 2. Вип. 58. С. 50 – 53.

41. Грицай С. О. Правовий режим віртуальних активів в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 2. С. 65 – 68.

42. Пиріжок Ю. Л. Переваги і недоліки криптовалюти та перспективи її використання в умовах глобалізації. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (Київ, 12 квіт. 2021 р.). Дніпро: Середняк Т.К., 2021. С. 351 – 353.

43. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова Правління Національного Банку України від 24.02.2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 15.04.2024 року).

44. Захарченко В.І. Регулювання криптовалют як механізм нейтралізації їх слабких сторін: модельний підхід. *Збірник наукових праць ЧТДУ*. 2022. № 65. С. 46 – 60.

45. Скрипник В. Місце криптовалюти в системі об'єктів цивільних прав. *Цивільне право і процес*. 2018. № 8. С. 38 – 43.

46. Думчиков М. О., Куліш А. М. Характеристика ознак віртуальних активів, що роблять їх привабливими для вчинення корупційних правопорушень: виклики національної безпеки. *Академічні візії*. 2024. Вип. 28/2024. С. 1 – 6.

47. Жадан Т. А. Економічна сутність та зміст поняття «державний фінансовий контроль». *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 161 – 168.
48. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-ІХ. Відомості Верховної Ради. 2023. № 3-4. Ст. 10.
49. Бугай О. Оподаткування віртуальних активів в Україні та світі. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 145 – 151.
50. Кобильник Д. А., Крамар В. О. Оподаткування операцій з віртуальними активами. *Наукові перспективи*. 2023. № 11 (41). С. 924 – 931.
51. Шульга Т. М., Стульгінський В. С. Правовий статус та порядок оподаткування операцій з криптовалютами в Україні та світі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 264 – 268.
52. Кибиш І. В., Лугіна Н. А. Запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із використанням криптовалюти. *Аналітично-порівняльне правознавство: електрон. наук. вид.* 2022. № 4. С. 287 -292.
53. Лук'янчук Р. В. Сучасні виклики, пов'язані із розвитком криптоіндустрії. *Інформація і право*. 2022. № 1 (40). С. 72 – 81.